

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Soraja Balantič

ANALIZA LOKALNIH VOLITEV 2006 Z VIDIKA ZASTOPANOSTI ŽENSK

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Soraja Balantič

Mentor: doc. dr. Miro Haček

ANALIZA LOKALNIH VOLITEV 2006 Z VIDIKA ZASTOPANOSTI ŽENSK

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Analiza lokalnih volitev 2006 z vidika zastopanosti žensk

Ne glede na dejstvo, da so si ženske v veliki večini držav že pred dobrim stoletjem izborile politične pravice, pa v političnem življenju še vedno ostajajo v ozadju. Prav zato se v diplomskem delu ukvarjam s problematiko podzastopanosti žensk v organih političnega odločanja. V nalogi se sprašujem, kakšno vlogo igrajo pri tem volilni sistemi, politične stranke ter postopki kandidiranja. Ključni del naloge je namenjen analizi rezultatov lokalnih volitev 2006. Ena od pomembnih skupnih ugotovitev je, da so ženske po zadnjih lokalnih volitvah še vedno močno podzastopane v voljenih lokalnih organih. Tako je bilo na volitvah 2006 v občinski svet izvoljenih le 21,5% žensk. Še slabši pa so rezultati županskih volitev. V 210 občinah je bilo izvoljenih le 7 županj oziroma 3,3%. Za natančnejšo oceno rezultatov za takšno stanje bi bilo potrebno izvesti kompleksnejšo politološko analizo. Pri tem bi bilo zanimivo raziskati, v koliko primerih so bile kandidatke uvrščene na kandidatnih listah dovolj visoko, da so imele realne možnosti za izvolitev.

Ključne besede:

lokalne volitve; politična participacija; politika enakih možnosti.

Analysis of local elections in 2006 from the view of women's political representation

Despite the fact that women gained their political rights in most of countries around the world over the century ago they are still not well included in political life. Because of that I decided to study the problem of underrepresentation of women in organs of political deciding in my thesis. In the assignment I am researching, what are the roles of election system, political parties and standing procedures. The main part of the assignment is the analysis of local elections in 2006. One of the crucial findings after the local election of 2006 is that women are still very underrepresented in elected local organs. On elections in 2006 there were only 21,5% women elected in municipal council. Even more devastating were the results of mayor elections. In 210 municipalities there were only 7 or 3,3% women mayors elected. For more accurate evaluation of the results more complex analysis would be needed. Specially interesting would be to study, in how many cases women candidates were placed on lists high enough to have had a real chance to be elected.

Key words:

local elections; political participation; the equal opportunities policy.

KAZALO

1. UVOD	8
1.1 METODOLOŠKI OKVIR NALOGE	9
1.2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	11
2. POLITIKA PRAVIC ŽENSK	14
2.1 VSTOP ŽENSK V POLITIKO OD FRANCOŠKE REVOLUCIJE DALJE	15
2.2 BOJ ZA POLITIČNE PRAVICE ŽENSK NA SLOVENSKEM	18
2.2.1 Obdobje po osamosvojitvi Slovenije	20
2.3 KLJUČNI ARGUMENTI V PRID VEČJI ZASTOPANOSTI ŽENSK V POLITIČNIH INSTITUCIJAH	24
3. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ZASTOPANOST ŽENSK V ORGANIH POLITIČNEGA ODLOČANJA	28
3.1 VOLILNI SISTEMI	28
3.1.1 Zvrst volilnega sistema	29
3.1.2 Volilne formule	30
3.1.3 Velikost volilne enote	33
3.1.4 Kvote	34
3.1.5 Preferenčni glas	35
3.1.6 Zaprte liste oziroma strankarske liste	36
3.2 POLITIČNE STRANKE KOT VRATARJI	36
3.2.1 Ideološka naravnost strank	38
3.2.2 Notranja organiziranost strank	38
3.2.3 Velikost oziroma politična moč stranke	39
3.3 FAZA KANDIDIRANJA	40
4. ZNAČILNOSTI LOKALNE SAMOUPRAVE NA SLOVENSKEM	41
4.1 VOLITVE ČLANOV OBČINSKIH SVETOV	43
4.1.1 Volilni sistem	43
4.1.2 Kandidiranje	45
4.1.3 Analiza rezultatov volitev občinskih svetnic	46
4.2 ŽUPANSKE VOLITVE	55

<i>4.2.1 Volilni sistem</i>	55
<i>4.2.2 Kandidiranje</i>	55
<i>4.2.3 Analiza rezultatov volitev županj</i>	56
5. ZAKLJUČEK	60
6. VIRI	62

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

AS – Aktivna Slovenija
EU – Evropska unija (European Union)
DeSUS – Demokratična stranka upokojencev Slovenije
GŽS – Glas žensk Slovenije
KOA – Koalicija
LDS – Liberalna demokracija Slovenije
NK – Neodvisni kandidati
NS – Narodna skupnost
NSi – Nova Slovenija
SD – Socialni demokrati
SDS – Slovenska demokratska stranka
SEG – Stranka ekoloških gibanj Slovenije
SLS – Slovenska ljudska stranka
SMS – Stranka mladih Slovenije
SNS – Slovenska nacionalna stranka
ZEMŽM – Zakon o enakih možnostih žensk in moških
ZLS – Zakon o lokalni samoupravi
ZLV – Zakon o lokalnih volitvah
Zeleni – Zeleni Slovenije
ZZP – Zveza za Primorsko

SEZNAM GRAFOV, SHEM IN TABEL

1. GRAFI

- **Graf 4.1:** *Delež kandidat in delež izvoljenih občinskih svetnic (%) po lokalnih volitvah 1994, 1998, 2002 in 2006, Slovenija*
- **Graf 4.2:** *Kandidatke za občinske svetnice in izvoljene članice občinskih svetov po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Graf 4.3:** *Delež kandidat in delež izvoljenih županj (%) po lokalnih volitvah 1994, 1998, 2002 in 2006, Slovenija*

- **Graf 4.4:** *Kandidatke za županjo in izvoljene županje po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija*

2. SHEMA

- **Shema 1.1:** *Oblike participacije na lokalni ravni*
- **Shema 2.1:** *Uzakonitev splošne volilne pravice žensk v izbranih državah*
- **Shema 3.1:** *Klasifikacija volilnih formul*

3. TABELE

- **Tabela 4.1:** *Število in delež (%) kandidatk za občinske svetnice po listah kandidatov glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.2:** *Število in delež (%) kandidatk za volitve narodnih in romske skupnosti, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.3:** *Število in delež (%) izvoljenih občinskih svetnic glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.4:** *Število in delež (%) izvoljenih predstavnic narodnih in romske skupnosti, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.5:** *Izvoljivost kandidatk glede na tip občine/po strankah (%), lokalne volitve 2006*
- **Tabela 4.6:** *Izvoljivost predstavnic narodnih in romske skupnosti (%), lokalne volitve 2006*
- **Tabela 4.7:** *Število in delež (%) kandidatk za županje glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.8:** *Izvoljeni župani in županje glede na tip občine, lokalne volitve 2006, Slovenija*
- **Tabela 4.9:** *Izvoljivost žensk glede na tip občine/po strankah (%), lokalne volitve 2006, Slovenija*

1. UVOD

Boj žensk za izenačitev v pravicah z moškimi na vseh področjih družbenega življenja, vključno s prizadevanji za enakopravnost v politiki, je bil dolg in naporen. Marsikatera ženska pa je svoje udejstvovanje v tej borbi drago plačala, včasih tudi z življenjem. V začetku 20. stoletju so si ženske v veliki večini evropskih držav izborile tako aktivno kot pasivno volilno pravico. Vendar pa je začetnemu navdušenju kmalu sledilo bridko razočaranje. Pridobitev volilne pravice žensk je vsekakor pomemben mejnik v pravno-formalnem smislu in pomeni izenačitev z moškimi na političnem področju. Vendar pa jim sama pridobitev volilne pravice še zdaleč ne zagotavlja tudi večjega ali množičnega vstopa v politiko ter njihovega širšega aktiviranja v njej. Lahko bi rekli, da jim je bila s podelitvijo političnih pravic zagotovljena pravica le v enem delu, in sicer v tistem, ki jim omogoča aktivno sodelovanje na volitvah, medtem ko si bodo pasivno volilno pravico – pravico biti izvoljene in s tem možnost soodločanja o pomembnih političnih vprašanjih – morale še izboriti.

V današnjem času je eden od kazalcev demokratičnosti tudi politika pospeševanja in vzpodbujanja vključevanja večjega števila žensk na položaje političnega odločanja. Čeprav je od prvega univerzalnega dostopa žensk do volitev minilo že mnogo let in so skozi leta v različnih državah dosegle različne ravni zastopanosti, pa so ženske in njihovi interesi na področju politike praviloma še vedno podprezentirani. »To, da ena polovica človeškega rodu izključuje drugo iz vsakega sodelovanja pri vladanju, je politični fenomen, ki ga z abstraktnimi načeli ni mogoče pojasniti« (Wollstonecraft 1993: 5). Ta trditev, ki je nastala v 18. stoletju, je še danes veljavna praksa. Še vedno namreč obstaja protislovje med poudarjanjem, da demokracija temelji na enakosti in realnostjo, v kateri ženske, čeprav v veliki večini držav predstavljajo vsaj polovico vsega prebivalstva, po številu povsem nesorazmerno reprezentirajo svoje interese v političnih institucijah. To pravzaprav pomeni, da več kot polovica državljanov nima možnosti izražanja svojih stališč, pogledov in vplivanja na oblikovanje političnih odločitev, ki vplivajo na njihova lastna življenja ter življenja vseh prebivalcev določene države.

Slovenske ženske so volilno pravico dobile relativno pozno, in sicer leta 1942. Čeprav je od takrat minilo že veliko časa, pa so ženske še vedno močno podzastopane v institucijah političnega odločanja. Kljub dejstvu, da je Slovenija s 1. majem 2004 postala polnopravna članica Evropske unije, ki veliko pozornosti namenja ukrepom in aktivnostim, namenjenim

večji prisotnosti žensk v politiki, pa se stanje v slovenski politiki od takrat ni veliko izboljšalo. Zastopanost žensk v organih sprejemanja najpomembnejših političnih odločitev je ena izmed najnižjih v Evropi in celo pod svetovnim povprečjem. Demokratičnost neke države se v končni fazi kaže tudi z zastopanostjo žensk v politiki. Prav zato sem se odločila, da bom na primeru lokalnih volitev 2006 raziskala prav zastopanost žensk. Že bežen pregled volilnih rezultatov nas privede do spoznanja, da je žensk malo že na kandidatnih listah, še manj pa jih je izvoljenih. Pri tem se mi poraja vprašanje, zakaj se ženskam tako težko uspe prebiti v organe političnega odločanja. To bo tudi predmet moje nadaljnje analize, v kateri bom identificirala različne dejavnike, ki vplivajo na njihove izvolitvene možnosti. V nalogi se bom med drugim spraševala, kakšno vlogo igrajo pri tem volilni sistemi, politične stranke ter postopki kandidiranja. V zadnjem času lahko v različnih člankih zasledimo trditev, da postaja faza kandidiranja eden pomembnejših, če ne celo najpomembnejši del volitev. Prav zato se bom pri analizi lokalnih volitev 2006 osredotočila predvsem na podatke o zastopanosti žensk na kandidatnih listah ter na njihove dejanske možnosti za izvolitev.

1.1 Metodološki okvir naloge

Vse sodobne demokracije se dandanes soočajo z nizko zastopanostjo žensk v političnih institucijah. Tudi v Sloveniji opazamo, da so ženske še vedno močno podprezentirane tako v državnih organih kot tudi v organih lokalne samouprave. Prav zato sem se odločila, da bom v svoji diplomski nalogi osrednjo besedo namenila ženskam. V nalogi se bom ukvarjala s problemom neustrezne zastopanosti žensk v lokalnih organih političnega odločanja. Na primeru lokalnih volitev 2006 bom analizirala zastopanost žensk v občinskih svetih in na županskih položajih. Pri tem bom izhajala iz osnovne hipoteze, ki se glasi: *Postopek kandidiranja, z ali brez selekcije, predstavlja ključen dejavnik, ki (ne)omogoča večjo zastopanost žensk v voljenih lokalnih organih.*

Hipotezo bom preverjala na podlagi rezultatov lokalnih volitev 2006. Osredotočila se bom predvsem na fazo kandidiranja, v kateri medsebojno delujeta ponudba kandidatov in merila selektorjev v političnih strankah. V nalogi želim preveriti, kakšne so izvolitvene možnosti žensk. Ugotoviti želim, ali je zastopanost žensk na kandidatnih listah tisti najpomembnejši element, ki vpliva na njihove izvolitvene možnosti. Pri analizi se bom osredotočila predvsem na rezultate lokalnih volitev 2006, vendar pa ne izključujem možnosti nekaterih primerjav s trojimi predhodnimi demokratičnimi lokalnimi volitvami v samostojni Sloveniji.

V diplomskem delu bom uporabila naslednje metode in tehnike:

- *analiza in interpretacija primarnih virov* – pri preučevanju dokumentov in zakonskih podlag s področja lokalne samouprave, lokalnih volitev ter enakih možnosti žensk in moških,
- *analiza in interpretacija sekundarnih virov* – pri opredelitvi osnovnih pojmov, pri opisu poteka boja žensk za pridobitev političnih pravic ter pri navajanju dejavnikov, ki vplivajo na izvolitvene možnosti žensk; proučila sem številne znanstvene monografije, strokovne članke in raziskovalna poročila s področja lokalnih volitev in zastopanosti žensk v političnih institucijah,
- *analiza internetnih virov*,
- *analiza uradnih statistik* – v okviru katerih sem preučila zbrane podatke ter rezultate lokalnih volitev 2006, ki jih je zbral in pripravil Statistični urad Republike Slovenije,
- *deskriptivna metoda* – pri podajanju osnovnih značilnosti s področja lokalne samouprave in žensk v politiki,
- *študija primera* – kot preučevanje konkretnega primera lokalnih volitev 2006 z vidika zastopanosti žensk.

Diplomska naloga je sestavljena iz štirih širših sklopov. Prvi del vsebuje uvod, metodološki okvir in opredelitev osnovnih pojmov, ki se pojavljajo skozi celotno nalogo. Drugo poglavje govori o tem, kako so si ženske po svetu in v Sloveniji izborile aktivno in pasivno volilno pravico. Podrobneje so opredeljeni tudi nekateri ključni dokumenti in zakoni, ki omogočajo ženskam enakovredno participacijo tako v političnih institucijah kot v družbenem življenju v obdobju po osamosvojitvi Slovenije. Hkrati pa so na koncu poglavja navedeni tudi nekateri argumenti o tem, zakaj je pomembno, da so ženske prisotne v organih političnega odločanja. V tretjem, širšem delu opisujem dejavnike, ki vplivajo na prisotnost žensk v lokalnih organih odločanja. Med njimi omenjam le nekatere najpomembnejše, in sicer volilni sistem (zvrst, volilne formule, velikost volilne enote, kvote, preferenčni glas, zaprte liste), politične stranke kot glavne selektorje v procesih političnega rekrutiranja kandidatov za volitve ter fazo kandidiranja. V četrtem poglavju je predstavljen postopek volitev občinskih svetnikov, volitev županov ter postopki kandidiranja po veljavni slovenski zakonodaji. Predstavljeni so tudi rezultati županskih volitev, volitev v občinske svete in izvolitvene možnosti žensk. Na ta način sem poskušala potrditi oziroma ovreči postavljeno hipotezo.

V diplomski nalogi sem poskušala predstaviti položaj žensk v politiki nekoč in danes ter opredeliti dejavnike, ki vplivajo na zastopanost žensk, hkrati pa sem poskusila predstaviti lokalne volitve tako s teoretičnega kot tudi s praktičnega vidika ter analizirati rezultate zadnjih lokalnih volitev 2006 z vidika zastopanosti žensk.

1.2 Opredelitev osnovnih pojmov

Najprej bom opredelila osnovne pojme, ki se pojavljajo skozi celotno nalogo.

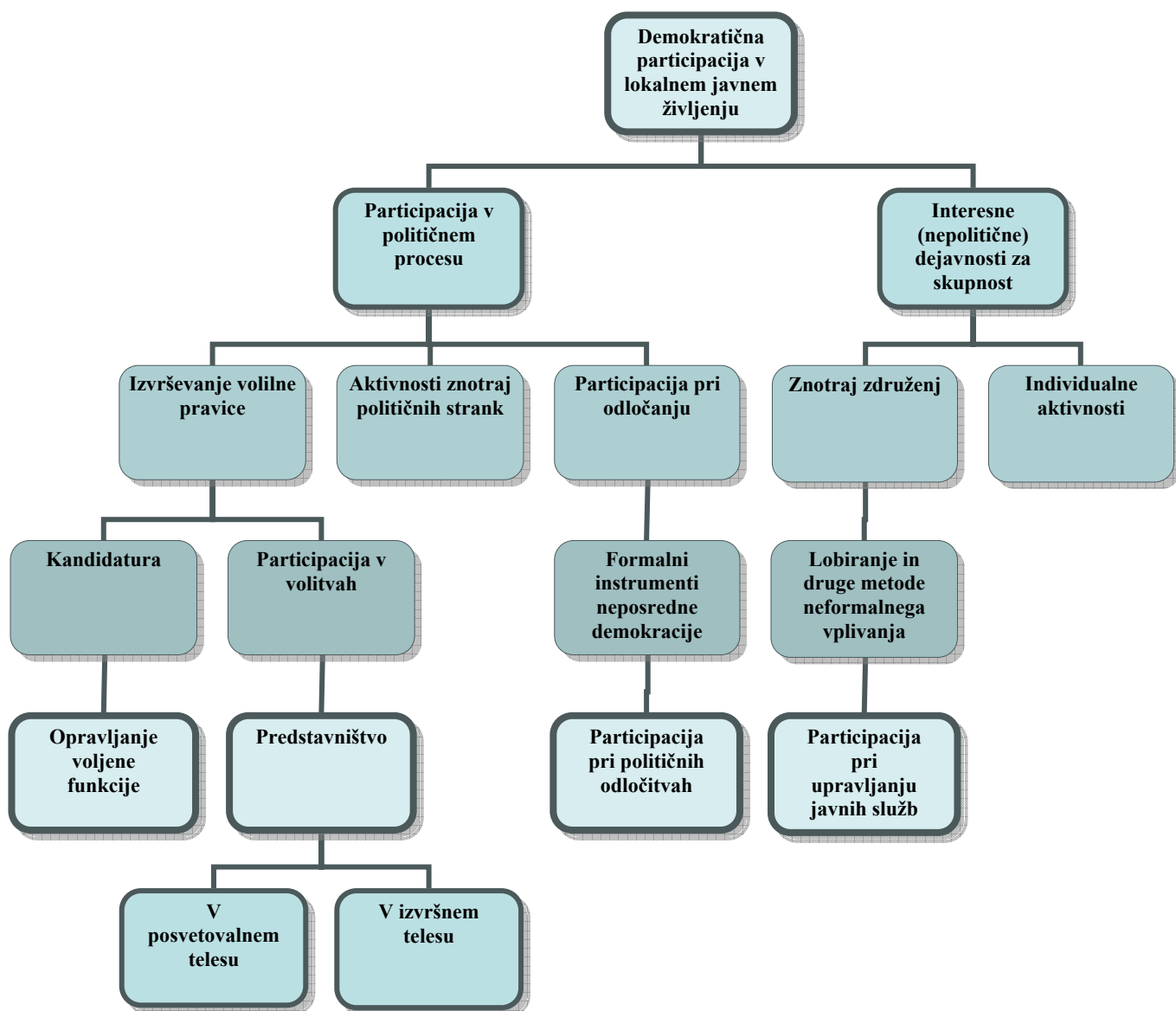
Pojem *politična participacija* lahko v širšem smislu opredelimo kot »različnost načinov, s katerimi ljudje poskušajo izvajati vpliv na politične procese« (Orum v Adam 1991: 104). Mohr (v Adam 1991: 104) definira politično participacijo kot »članstvo v organizacijah, ki neposredno ali posredno izvajajo vpliv na politični proces odločanja«.

Eden najbolj razširjenih kanalov politične participacije je prav gotovo glasovanje na volitvah. Poleg glasovanja na volitvah pa razlikujemo še med naslednjimi oblikami sodelovanja državljanov: glasovanje na referendumu, sodelovanje na političnih demonstracijah, aktivno članstvo v politični stranki ali skupini pritiska, aktivno sodelovanje v volilnih kampanjah, razne oblike državljanske nepokorščine ipd. Poleg običajnih, tradicionalnih oblik participacije pa so se zaradi vedno večjega razvoja informacijske tehnologije pojavile tudi nove oblike sodelovanja državljanov. Značilna je uporaba novih tehnologij za predloge in razprave, organiziranja skupin državljanov, ki se povezujejo v mreže in skušajo vplivati na oblikovanje politik ipd. (Brezovšek 2004: 17).

Sam pojem politične participacije državljanov je tesno povezan s pojmom lokalne demokracije. Različne oblike sodelovanja državljanov na lokalni ravni jim omogočajo vplivanje na pomembne politične odločitve in zmanjševanje razkoraka med oblastjo in državljanji ter s tem oblikovanje skupne zavesti o pripadnosti določeni skupnosti ter razvoj občutka solidarnosti. Udeležba državljanov pri odločanju na lokalni ravni je najbrž »najstabilnejša podlaga legitimiranja institucij na lokalni ravni« (ibid.: 14).

V shemi 1.1 so predstavljene oblike participacije na lokalni ravni. V svoji nalogi se bom v nadaljevanju posvetila predvsem dvema oblikama participacije, in sicer fazi kandidiranja kandidatov za volitve ter zastopanosti v voljenih lokalnih organih.

Shema 1.1: Oblike participacije na lokalni ravni

(Vir: Brezovšek 2004: 16)

S pojmom *lokalne volitve* označujemo vse vrste volitev v organe lokalnih skupnosti oziroma, povedano drugače, lokalne volitve so volitve organov lokalnih skupnosti (Haček 2004: 25; Grad 1999: 48). »Lokalne volitve so pomemben del lokalne samouprave in kot take izraz ljudske suverenosti ter pogoj za demokratično oblikovanje organov lokalne samouprave« (Brezovšek in Haček 2004: 50). Volivcem omogočajo neposreden vpliv na oblikovanje predstavniškega telesa, s tem pa tudi na sprejemanje najpomembnejših odločitev in nadzor nad delovanjem lokalne oblasti (Grad 1998: 48-9). Volitve organov lokalne skupnosti imajo podobno vlogo in pomen kot volitve na državni ravni. Čeprav je volilni sistem na lokalni

ravni običajno nekoliko poenostavljen v primerjavi z volitvami na državni ravni, pa tudi zanj veljajo temeljna načela, kot so neposrednost, splošnost, enakost volilne pravice ter tajnost glasovanja. Obstajajo pa tudi nekatere razlike med državnimi in lokalnimi volitvami. Lokalne volitve se namreč, za razliko od državnih, odvijajo na bistveno manjšem ozemlju ter v bistveno manjših skupnostih (Kaučič in Grad 1999: 350-1; Haček 2004: 22, 35).

Pojem *politika enakih možnosti* v splošnem definiramo kot »politiko ali prizadevanje za uvedbo ukrepov, ki lahko zmanjšujejo strukturno pogojeno diskriminacijo kake socialne skupine«. Politika enakih možnosti poskuša spremeniti neustrezno zakonodajo ter odstraniti ovire, ki preprečujejo vzpostavitev enakosti spolov (Jalušič in Antić G. 2001: 15-6). To poskuša storiti zlasti s »preprečevanjem in odpravljanjem neenakega obravnavanja spolov kot oblike diskriminacije v praksi, ki izvira iz tradicionalno in zgodovinsko pogojenih različnih družbenih vlog, ter ustvarjanje pogojev za vzpostavljanje enake zastopanosti obeh spolov na vseh področjih družbenega življenja« (Strojan 2005: 115). Enakost spolov pomeni, da so tako ženske kot moški enakovredno udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti in pravice za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju (Humer 2004: 131).

Prizadevanje za politiko enakih možnosti na vseh področjih družbenega življenja je vsekakor pomembna pridobitev modernega časa, ki predstavlja neizogiben pogoj za uspešno uveljavljanje demokracije in človeškega dostojanstva (Mravljak 1999: 11).

V novih demokracijah se šele v zadnjem času odpirajo razprave o enakosti spolov in o politiki enakih možnosti. Nanje pa vedno v večjem obsegu vpliva pojav globalizacije ter z njo povezana selekcija in vrednotenje debat, ki so jih sprožile izkušnje z uvedbo politike enakih možnosti v zahodni Evropi (Jalušič in Antić G. 2001: 12).

V našem primeru se politika enakih možnosti nanaša izključno na kategoriji »spol« in »ženska«.

2. POLITIKA PRAVIC ŽENSK

Osvobajanje in ustvarjanje novih načinov družbenega uveljavljanja žensk ni potekalo spontano, samodejno, ampak je bilo za premagovanje naravnega stanja ženske podrejenosti in neenakopravnosti potrebno prehoditi dolgotrajno in naporno pot (Jogan 1986: 11). Tudi politične pravice žensk, ki jih danes jemljemo kot samoumevno civilizacijsko pridobitev sodobnih demokracij, so plod njihovih dolgoletnih bojov. Ženske so se morale dolga leta borovati za pravno-formalno izenačitev z moškimi. Tako so se, za doseg svojih ciljev, morale organizirati na različne načine. Sprva so ustanovljale ženske organizacije, ki so nastajale v okviru civilne družbe, znotraj katere so razvile različne oblike delovanja, političnega organiziranja ter različne strategije in taktike političnega boja (Antić G. 1999a: 14). Pri tem jim je na poti do uresničitve njihovih interesov stalo predvsem tradicionalno opredeljevanje ženske kot matere in gospodinje, katere primarna naloga naj bi bila delovanje v družini ter mišljenje, da bi bila z vstopom žensk v politiko prizadeta njihova »osnovna funkcija«, se pravi materinstvo (Jalušič 1992: 51).

Ženske se ne morejo predati tem koristnim in napornim nalogam, ker bi potem morale žrtvovati pomembnejše naloge, h katerim jih kliče narava. Gre za domače naloge, za katere so ženske določene po naravi in ki spadajo k splošnemu redu v družini. Ženski moralnost ne dovoljuje, da bi se kazala v javnosti in bojevala skupaj z moškimi in v pričo ljudstva razpravljala o vprašanjih, od katerih je odvisen blagor republike. Ženske imajo druga sredstva za služenje domovini. V miru domačih ognjišč naj razsvetlujejo svoje može, ki bodo potem nekatera njihova vredna in krepostna razmišljanja prenesli v javnost (ibid.: 26).

Neločljiva sestavina vsakdanje množične prakse in zavesti družb v preteklosti so bile tudi predstave o podrejenosti in neenakopravnosti žensk v primerjavi z moškimi. Glede na to, da so bile ženske obravnavane kot manj vredne in manj sposobne kot moški, je bilo od njih edino moralno pričakovati, da se bodo uveljavile zgolj na privatnem področju, se pravi v gospodinjstvu in v družini (Jogan 1986: 9). Poleg starega »funkcionalno«-utilitarnega argumenta so k izključenosti žensk prispevale tudi same razlage narave politike, ki da je »umazana«, »groba«, strogo racionalna zadeva in zato tudi skrajno neprimerna za ženske, ki so ustvarjene za moralnejše naloge (ibid. 1992: 119). Vsi ti argumenti so dolgo časa predstavljali nepremostljivo oviro na poti do vstopa žensk v politično sfero. To jim je uspelo šele v trenutku, ko so zapustile štiri stene svojega doma in šle za zaslužkom. Ta pot je bila

edina, ki jim je mogla odpreti vrata v druga področja javnega življenja, vključno v politično dogajanje (Vode 1998: 159).

2.1 Vstop žensk v politiko od francoske revolucije dalje

Za začetek ženskega organiziranega boja za politične pravice lahko označimo francosko revolucijo, ki je oblikovala temelje kolektivnega pojavljanja žensk v javnosti. V javnosti so se ženske najprej začele pojavljati zaradi izvajanja »pravice do eksistence«. Kolektivno so demonstrirale zaradi lakote, revščine in pomanjkanja živil. Za najbolj znan in množičen kolektivni nastop žensk v zgodovini lahko tako označimo pohod na Versailles, ki se je zgodil 5. in 6. oktobra leta 1789. Po eni strani lahko pohod na Versailles označimo kot prvi množični angažma žensk v javni sferi, v katerem pa je ženske vodil predvsem ekonomski motiv in ne toliko politični, po drugi strani pa velja ta dogodek za občo politično prelomnico, po kateri naj bi bile pravice človeka in državljana sklenjena zadeva (Antić G. 2004: 58; Jalušič 1992: 12-5). Kljub prizadevanjem žensk za boljše eksistenčne pogoje in za pridobitev nekaterih neodtujljivih pravic pa je med francosko revolucijo geslo bratstvo-enakost-svoboda še vedno veljalo samo za moške. Pogumne ženske, ki so si hotele izboriti enakopravnejše mesto v družbi tudi zase, so morale to drago plačevati. Nekatere tudi s svojim življenjem, kot npr. Olympe de Gouges, znana bojevnica za pravice žensk med francosko revolucijo in avtorica Deklaracije o pravicah ženske in državljanke, ki jo je napisala leta 1791, kmalu po razglasitvi Deklaracije o pravicah človeka in državljana (Jogan 1986: 11). Istega leta kot je Olympe de Gouges napisala svojo Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke, v kateri utemeljuje nujnost, da se ženske vključi v državljanske pravice, je v Angliji svoj Zagovor pravic žensk napisala Mary Wollstonecraft. Oba teksta sta pomembna feministična teksta, katerima osnovni namen je zagovarjanje pravic žensk in hkrati opozarjanje na nezadostnost »univerzalnih« pravic, vezanih na moškega (Antić G. 1993: 125).

V 19. stoletju so ženske svojo izključenost iz političnega dogajanja delile s številnimi moškimi, saj so se smeli v politiki udeleževati le premožnejši sloji (Antić G. 1993: 126-7). Vendar pa so se v tem času argumentacije v zvezi s pravicami žensk, glede na francosko revolucijo, precej spremenile. »Predvsem tu ni bilo več govora o »pravicah žensk« v pojmih naravnega prava in očitno je tudi, da se je »izkustvo javnosti« postavilo in predstavilo drugače kot na koncu 18. stoletja« (Jalušič 1992: 59). Najpogostejše argumentacije, ki so govorile v prid spremembe položaja žensk, pravijo, da so ženske moralnejše od moških ter da so njihove

kvalitete, ki so jih poprej imeli za pomanjkljivosti, v bistvu prednosti, ki bodo v prihodnje družbi bolj koristile kot pa nasilje in fizična moč. »Obrat in razlika od zagovornikov pravic žensk v 18. stoletju je očiten: tam so bile ženske nekrepostne, ker so bile obravnavane kot nedoletne, v 19. stoletju je ženskost kot taka slavljenja kot boljša, bolj socialnejša« (ibid.: 65). Ženske, razen v redkih izjemah, v drugi polovici 19. stoletja niso še nikjer imele volilne pravice, zato pa so v javnost skušale prodreti drugače ter jo sooblikovati na drugačne načine. Še vedno se niso smele politično organizirati, prepovedano jim je bilo obiskovanje političnih zborovanj, so pa zato smele ustanavljati razna nepolitična društva, ki pa niso smela poskušati vplivati na oblast. Tako so nastajala številna ženska združenja, ki so bila ustanovljena zaradi socialnih stisk ali pa so se poskušala politično aktivirati. To so bila predvsem izobraževalna, dobrodelna društva ter društva za samopomoč (ibid.: 88). Prvi znaki pozitivnih sprememb so se pokazali v devetdesetih letih. V novi ameriški državi Wyoming so si ženske že leta 1890 izborile pravico voliti kongresnike in predsednika. V Novi Zelandiji, ki takrat še ni bila samostojna država, ampak le oddaljena dežela angleškega imperija, so si ženske izborile volilno pravico leta 1893, le štiri leta po polni volilni pravici za moške. V devetdesetih letih so si ženske še v treh novih ameriških državah pridobile volilno pravico. Zanimivo je, da so si ženske izborile volilno pravico najprej v novo nastalih državah, ki so bile daleč stran od celine (Antić G. 1993: 128). »Najbolj zgodaj so ženske prepustili k politični participaciji tam, kjer prvič ni bilo nobenih razrednih trenj ali so bila ta le majhna, vsaj med ženskami, in drugič tam, kjer so bila gonilna sila politične participacije močna ženska temperančna gibanja« (Bock 2004: 229).

Marksisti so bili prvi, ki so v skladu s kritično socialistično humanistično usmerjenostjo svoje teorije začeli konkretno reševati vprašanje podrejenosti in neenakopravnosti med spoloma. »V svoji teoriji niso izključevali socialnih, zgodovinskih predpostavk za odpravljanje izkoriščanja in neenakopravnosti med ljudmi, temveč so prav te domene postavili v ospredje korenitega revolucionarnega preobražanja položaja ljudi« (Jogan 1986: 11). Marx in Engels sta izpostavila povezanost položaja žensk s položajem delavskega razreda. Kapitalizem je bil po njunem mnenju glavni krivec za izkoriščanje tako delavskega razreda kot tudi žensk. Engels (1963: 147) je bil mnenja, da je k nastanku razredov pripomogla predvsem nadvlada moškega nad žensko. Predvideval je, da bo enakopravnost ženske z moškim mogoča šele, ko bo ženska lahko sodelovala pri proizvodnji in kadar »jo bo zaposlovalo domače delo samo še v neznatni meri«. Pravna izenačitev spolov, ki jo je prva uresničila oktobrska revolucija, je pomenila začetek celotnega preobražanja na področju pravic žensk. »Ravno pravna izenačitev moških

in žensk pa je kmalu pokazala, da je to šele prvi, nujni korak, ki mu morajo slediti mnoge spremembe na vseh področjih družbenega in osebnega življenja, da bi ženska končno lahko iz svoje omejene družinske družbenosti in podrejenosti in izkoriščenosti položaja prešla v celostno družbenost in da bi postala v celoti enakopravna« (Jogan 1986: 12). Socialistične revolucije so v mnogih državah sveta utirale pot enakopravnejšemu položaju žensk v družbi. Vendar pa so bile takratne predstave o enakopravnosti spolov še vedno dokaj poenostavljene. Takrat so namreč menili, da bo mogoče žensko neenakopravnost odpraviti z zakonsko določenimi enakimi političnimi, ekonomskimi in socialnimi pravicami za oba spola (Lešnik 1999: 108).

Prva in druga svetovna vojna sta bili v marsikateri evropski državi prelomnica na poti k pridobivanju splošne volilne pravice žensk. Med prvo svetovno vojno se je žensko prebivalstvo angažiralo v zaledju fronte ter nadomestilo moško delovno silo v proizvodnji in na poljih. V drugi svetovni vojni so se ženske, v nasprotju s prvo svetovno vojno, ko so delovale nekoliko v ozadju, neposredno vključile v boj proti okupatorju in njegovim sodelavcem ter prevzele številne dolžnosti, ki so jih v mirnih časih opravljali moški. Vojne razmere pa so v obeh primerih porušile tradicionalno delitev spolov (Verginella 1999: 72). Udejstvovanje žensk v vojni in hkrati po sili razmer v javnem prostoru ni ostalo neopaženo. Tako so si ženske, v obdobju po obema vojnama, v številnih državah izborile volilno pravico (glej shemo 2.1).

Pridobitev volilne pravice žensk je imela na eni strani simbolni pomen in je pomenila svobodo ter enakost. Ženska je bila spoznana za individuuum, ki ni vezan več samo na družino in ima pravico, da odloča o sebi in o svojih dejanjih. Po drugi strani pa so ženske pridobile možnost »biti (iz)voljene«, kar je pomenilo, da je možnost za uresničitev zakonsko opredeljene enakosti moških in žensk postala realnost. Ženske so se z vstopom v polje politike in s pridobitvijo tako aktivne kot pasivne volilne pravice pravno-formalno izenačile z moškimi na političnem področju, vendar pa so kljub temu ostale podzastopane v organih političnega odločanja.

Shema 2.1: *Uzakonitev splošne volilne pravice žensk v izbranih državah*

LETO	DRŽAVA
1902	Avstralija
1906	Finska
1913	Norveška
1915	Danska, Islandija
1917	Sovjetska zveza
1919	Nemčija, Avstrija
1920	Združene države Amerike
1921	Švedska
1923	Madžarska, Češkoslovaška, Poljska, Latvija, Litva, Estonija
1928	Velika Britanija
1945	Jugoslavija, Italija, Portugalska, Japonska
1948	Kanada, Izrael, Belgija

(Vir: povzeto po Antić G. 1993: 129)

Sodobna politična misel zagovarja dejstvo, da so ženske po pridobitvi volilne pravice postale enakopravne moškim, če pa kljub temu še ne dosegajo enakih rezultatov kot moški v smislu enake politične zastopanosti v političnih institucijah, to ni več stvar politične teorije, ampak kvečjemu konkretne politične prakse (Antić G. 1998: 9-10).

2.2 Boj za politične pravice žensk na Slovenskem

Tudi pri nas so bila dogajanja v zvezi z volilno pravico žensk dolgotrajna, pestra in razvejana. Volilno dogajanje se je pri nas začelo z revolucijo leta 1848.

Prvi volilni red za državni zbor na Dunaju je dajal volilno pravico vsem avstrijskim državljanom brez razlike veroizpovedi, ki so dopolnili 24. leto in svobodno uživajo državljanske pravice. O spolu ni bilo v volilnem redu niti besede. Tedaj se je zdelo samo po sebi umevno, da so s tem mišljeni predvsem moški, glave družine, ki so posebej imeli pravico gospodariti. Na občinskih volitvah so imele ženske davkoplachevalke prav tako volilno pravico kot moški, niso pa smele glasovati. Namesto poročenih žena so glasovali možje, neporočene in vdove pa so lahko imele pooblaščenke, ki so šli glasovat namesto njih (Lešnik 1999: 106).

Pomemben preobrat v gospodarskem, socialnem in kulturnem življenju se je začel v drugi polovici 19. stoletja pod vplivom zmagujoče industrializacije, ki je s spremembami v gospodarstvu povzročila spremembe tudi v idejni opredelitvi posameznikov (Vode 1998: 126). V tem času je število žensk v številnih industrijskih panogah že doseglo skoraj polovico zaposlenih, kar je med slovenskimi ženskami sprožilo željo po emancipaciji (Repe 1999: 89). Prve zahteve po splošni in neposredni volilni pravici za ženske in moške je postavila socialdemokratska stranka leta 1892. Temu so sledila desetletja boja za splošno volilno pravico žensk. V tam obdobju so nastajale posebne ženske organizacije in društva (Antić G. 1999a: 17-9). Učiteljice so v tem času predstavljale najbolj izobražen in napreden del ženskega prebivalstva, prav zato ne preseneča podatek, da je Društvo slovenskih učiteljic prvo zahtevalo volilno pravico žensk. Značilnost ženskih organizacij pri nas je bila, da se le-te niso ukvarjale izključno z aktivnostmi, povezanimi s pridobitvijo volilne pravice, vseeno pa lahko rečemo, da je obstajalo več ženskih organizacij, ki so se ukvarjale tudi s tem vprašanjem. Med najvidnejšimi so bila: Društvo slovenskih učiteljic, Splošno (slovensko) žensko društvo, Alijansa ženskih pokretov, Zveza delavskih žena in deklet (ibid. 2004: 69). Na pragu 20. stoletja pa se je pri obravnavi »ženskega vprašanja« na Slovenskem začelo novo obdobje. Z nastankom ženskega glasila in ženskih društev so prizadevanja za emancipacijo žensk prešla iz moških v ženske roke, kar je omogočilo oblikovanje »pravega« ženskega gibanja. »Novi pogledi na žensko vzgojo, izobrazbo in vlogo žensk v družbi so se uveljavljali sicer počasi, toda to, da se žensk ne da več držati le doma in pri ognjišču, je že pred 1. svetovno vojno postalo jasno tudi konservativnejšim katoliškim mislecem« (Drnovšek in Bajt 1997: 28).

Obdobje med obema vojnama kljub širokim aktivnostim žensk v društvih in drugih organizacijah ter kljub njihovim zahtevam po aktivni in pasivni volilni pravici ni prineslo sprememb. Tik pred izbruhom 2. svetovne vojne pa so se v vsej državi znova okrepile zahteve po volilni pravici žensk. Vendar pa je načrt novega volilnega zakona prinesel razočaranje večini žensk, saj je predvideval volilno pravico samo za fakultetno izobražene ženske in obrtnice. V času 2. svetovne vojne so se ženske neposredno udeležile narodnoosvobodilnega boja. Leta 1942 so ustanovile posebno žensko organizacijo, imenovano Antifašistična fronta žena, in še istega leta so na osvobojenih ozemljih prvič dobile pravico do volitve nove oblasti (Antić G. 1999a: 19). Prav sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju je za ženske pomenilo prelomnico. Tedaj namreč ni bilo več mogoče spregledati njihovega udejanjanja in požrtvovalnosti pri branjenju domovine. Tako je bila februarja 1942 s t.i. »fočanskimi« predpisi vsem ženskam priznana volilna pravica. Vrhovni štab narodnoosvobodilne vojske je

v Foči izdal predpise, ki so določali pristojnosti in naloge narodnoosvobodilnih odborov kot organov začasne ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju. V teh predpisih je bilo določeno, da imajo tako moški kot ženske pravico voliti svojo oblast (Lešnik 1999: 106). Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda je 11. septembra 1943 razpisal prve splošne volitve v Sloveniji in v razglasu zapisal, da imajo aktivno in pasivno volilno pravico vsi moški in ženske, ki so dopolnili 17 let in so umsko zdravi (Kozmik 1999: 104). Tako so tudi Slovenke prišle do političnih pravic, h katerim so stremele dolga desetletja.

2.2.1 Obdobje po osamosvojitvi Slovenije

Prvi korak, v samostojni Sloveniji, k uveljavljanju politike enakih možnosti na vseh ravneh političnega odločanja je bil storjen že s sprejetjem *Ustave Republike Slovenije*¹, ki v svojem 14. členu opredeljuje, da so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Temeljna načela ustave ne dopuščajo nobene oblike diskriminacije, ustava pa zagotavlja tudi mehanizme za odpravo posledic kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin. S prepovedjo spolne diskriminacije je enakost žensk in moških priznana kot osnovno načelo demokracije in spoštovanja človekovih pravic in kot taka pogoj za socialno, pravično in pravno državo (Gortnar in Salecl 2004: 115).

Slovenija je kot članica Združenih narodov, Sveta Evrope ter Mednarodne organizacije dela bila primorana ratificirati vrsto pogodb in se s tem zavezati k njihovem izvajanju. V času pristopnih pogajanj k EU pa je morala prilagoditi nacionalno zakonodajo zakonodaji EU. Uskladitev državne zakonodaje s pravnim redom EU je privedlo do sprememb in sprejetja nekaterih zakonov, pomembnih za uresničevanje enake obravnave žensk in moških. Hkrati pa jo je k temu dejanju vodilo spoznanje, da je potrebno sistematično spremljati položaj žensk in preprečiti njihovo diskriminacijo ter marginalizacijo, ki jo prinaša tržna ekonomija. Slovenija je bila ena redkih tranzicijskih držav, ki se je že relativno zgodaj začela posvečati problematiki neenakosti spolov (ibid.: 115, 122). Tako je po vzgledu zahodnih evropskih držav 20. junija 1992 z odlokom ustanovila Urad za žensko politiko kot samostojno strokovno

¹ Državni zbor Republike Slovenije (1991): *Ustava Republike Slovenije* (URS), sprejeta 23. decembra 1991, v veljavi od 23. decembra 1991. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&doid=28&showdoc=1> (25. maj 2007).

službo Vlade Republike Slovenije. Februarja 2001 je Vlada Republike Slovenije v skladu s priporočili Sveta Evrope in Evropske unije ustanovila Urad za enake možnosti, ki je prevzel naloge Urada za žensko politiko. Urad za enake možnosti tako ni več osredotočen izključno na položaj žensk, ampak si prizadeva za uveljavljanje načela enakih možnosti tako žensk kot moških ter želi zmanjšati vrzeli med pravno-formalno enakopravnostjo in dejansko emancipacijo na vseh področjih družbenega in zasebnega življenja (internet 1).

Jalušič in Antić (2001: 20) omenjata tri glavne spodbude, ki so privedle do prvih predlogov in tudi implementacije vrste zakonskih antidiskriminacijskih ukrepov ter vzpostavljanje t.i. nacionalnih mehanizmov za uvajanje politike enakih možnosti:

- pritiski nevladnih ženskih organizacij ter delovanje v prid ženskam, predvsem levo usmerjenih strank, sta bila veliko časa edina dejavnika, ki sta spodbujala k oblikovanju zakonskih predlogov in ukrepov politike enakih možnosti;
- peta konferenca Organizacije združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk v Pekingu leta 1995 je v veliki meri prispevala k oblikovanju nekaterih pomembnih tematik za politični dnevni red, prisilila je države, da se aktivirajo pod vplivom mednarodne iniciative, hkrati pa so se, ob pekinških Izhodiščih za ukrepanje, nevladne organizacije začele tudi učinkoviteje povezovati znotraj držav, vplivati na vladne politike in se med seboj posvetovati tudi na mednarodni ravni ter pripravljati nacionalne načrte za ukrepanje v večini držav obravnavane regije;
- proces in priprave na razširitev Evropske unije in v sklopu tega prevzemanje smernic in direktiv EU o politiki enakih možnostih.

Te tri spodbude so prispevale k nastanku zasnutkov mehanizmov, pa tudi k razpravam o politiki enakih možnosti. Tako je slovenski pravni red leta 2002 dobil krovni zakon na področju enakih možnosti žensk in moških, in sicer *Zakon o enakih možnostih žensk in moških*², ki določa skupne smernice oziroma temelje za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti spolov na posameznih področjih družbenega življenja. ZEMŽM uvaja integracijo načela enakosti spolov in enako obravnavanje spolov kot vladno politiko ter

² Državni zbor Republike Slovenije (2002): *Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM)*, sprejet 21. junija 2002, v veljavi od 20. julija 2002. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+enakih+mo%5%benostih+%5%beensk+in+mo%5%al+kih&mandate=1&unid=sz/c12563a400338836c1256bdf0031b3d5&showdoc=1> (25. maj 2007).

uvaja integracijo načela enakosti spolov kot strategijo za doseganje enakosti spolov. Posamezni nosilci odgovorni za oblikovanje posameznih politik trajno vključujejo načelo enakosti spolov v načrtovanje, oblikovanje, implementacijo in evalvacijo politik. *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja*³ je še nadgradil pravno podlago za zagotavljanje enakega obravnavanja oseb na vseh področjih družbenega življenja, ne glede na osebne okoliščine, vključno s spolom. Oba omenjena zakona sta bila neposredna podlaga za sprejem *Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005-2013*⁴. Resolucija je strateški dokument, ki določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje načela enakih možnosti žensk in moških na vseh področjih življenja v Republiki Sloveniji. Temeljni namen resolucije je izboljšati položaj tako žensk kot moških in zagotoviti trajnostni razvoj pri integraciji načela enakih možnosti. Glavno vodilo nacionalnega programa je enaka prepoznavnost, enak položaj žensk in moških v družbi ter enako uživanje rezultatov družbenega razvoja.

Pri pripravi Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških v delu, ki se nanaša na politično enakopravnost žensk in moških, so upoštevani temeljni mednarodni dokumenti Združenih narodov, Mednarodne organizacije dela, Sveta Evrope in Evropske unije:

- *Ustanovna listina Združenih narodov* (1945) v 55. členu zavezuje članice k spoštovanju pravic in svoboščin vsakogar, ne glede na barvo, spol, jezik ali veroizpoved ter na drugo osebno okoliščino;
- *Splošna deklaracija o človekovih pravicah* predstavlja prvi pomembnejši in podrobnejši mednarodni dokument, ki v 2. členu postavlja temelje politični enakopravnosti žensk in moških;
- *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah* vsebuje določilo o prepovedi politične diskriminacije žensk; v 25. členu zagotavlja vsakomur pravico do politične participacije, s posebnim poudarkom, da vsak državljan preko izvoljenih predstavnikov v državnih organih sodeluje pri oblikovanju politike ter da ima vsakdo pasivno in

³ Državni zbor Republike Slovenije (2004): *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja* (ZUNEO), sprejet 22. aprila 2004, v veljavi od 7. maja 2004. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+uresni%48devanju+na%4%8dela+enakega+obravnavanja&mandate=1&unid=sz/c12563a400338836c1256e7e004e53b1&showdoc=1> (25. maj 2007).

⁴ Državni zbor Republike Slovenije (2005): *Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005-2013* (ReNPEMZM), sprejeta 27. oktobra 2005, v veljavi od 10. novembra 2005. Dostopno na : <http://www.index.php?id=101&sm=k&q=resolucija+o+nacionalnem+programu+za+enake+mo%5%beensk+in+mo%5%a1kih&mandate=-1&unid=sz/c12565e2005e8311c12570a8002c581e> (25. maj 2007).

aktivno volilno pravico, ki jo lahko izvaja na rednih volitvah, ne glede na spol in druge osebne okoliščine;

- *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk* je osrednji pravno zavezujoči instrument za varstvo pravic žensk, ki posega na vsa področja javnega in zasebnega življenja; zavezuje Slovenijo, da sprejme vse potrebne ukrepe, vključno s pozitivnimi ukrepi, da se odpravi diskriminacija in zagotovi polna enakopravnost spolov na vseh področjih, zlasti političnem, družbenem, ekonomskem in kulturnem.
- *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic* (verjetno za položaj žensk v Sloveniji najpomembnejša), ki zagotavlja pravno varstvo osnovnih človekovih pravic vsakomur, ne glede na spol; Konvencija zagotavlja varovanje pravic vsakomur, ki prijavijo kršitev, torej posameznikom, ne pa skupinam nasploh; poleg tega, da mora dejansko priti do kršitve pravice, Konvencija za varstvo zahteva tudi, da morajo biti izčrpana najprej vsa domača pravna sredstva, preden se pritožnik obrne na Komisijo ali na Evropsko sodišče za človekove pravice;
- *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter Evropska socialna listina*, ki zagotavljata nediskriminatorno uživanje pravic in svoboščin, ne glede na spol, raso, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, pripadnost narodni manjšini, premoženje, rojstvo ali drugo okoliščino (Kuhelj 1999: 66-7);
- *Amsterdamska pogodba*⁵ (pomembna za Slovenijo kot članico EU), ki uvaja pristop integracije načela enakosti spolov v vse politike EU; z 2. in 3. členom Amsterdamske pogodbe se je Evropska skupnost obvezala, da bo v vseh svojih politikah in aktivnostih spodbujala enakost žensk in moških ter si prizadevala odpraviti vse neenakosti zaradi spola, v 13. členu pa pogodba daje tudi osnovo za sprejem posebnih ukrepov za boj proti razlikovanju na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti; prav tako pa sta temeljni pravni načeli politike EU (enako obravnavanje in enake možnosti spolov) opredeljeni tudi v mnogih direktivah⁶, ki so uveljavljene v nacionalnih zakonodajah držav članic.

⁵ Uradni list Republike Slovenije (1997): *Amsterdamska pogodba*, podpisana 2. oktobra 1997 v Amsterdamu, v veljavi od 1. maja 1999. Dostopno na: http://www.uradni-list.si/priloge/RS_-2004-027-00024-MP~P015-0000.PDF (25. maj 2007).

⁶ - Direktiva 75/117/EEC o približevanju zakonodaj držav članic v zvezi z uporabo načela enakega plačila za moške in ženske;

- Direktiva 76/207/EEC o uresničevanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega izobraževanja in napredovanja ter delovnih pogojev;

Kljub vsem zakonom ter ratificiranim mednarodnim dokumentom, ki določajo enake možnosti žensk in moških v politični sferi, pa je dandanes politika v Sloveniji še vedno pretežno moška zadeva. Z vidika zastopanosti žensk je za politiko na Slovenskem značilno:

- *Nesorazmerje med večinskim deležem žensk med prebivalstvom in deležem njihove zastopanosti v državnih organih in organih lokalne skupnosti. Glede na njihovo številčnost v celotni populaciji so ženske dandanes še vedno neustrezno zastopane na vseh ravneh političnega odločanja.*
- *Zaostajanje Slovenije glede udeležbe žensk v politiki za ureditvijo, predvsem pa prakso v drugih državah, zlasti članicah EU.*
- *Zaostajanje za že doseženo stopnjo zastopanosti žensk v državnih organih Slovenije v preteklih desetletjih.*
- *Prepad med ustavnimi načeli o enakopravnosti spolov in o enakosti volilne pravice ter politično zastopnostjo žensk v državnih organih.*

Opažamo, da je poleg mehanizma zakonodaje za večjo prisotnost žensk v politiki potrebno zagotoviti tudi nekatere druge mehanizme in ukrepe. To so lahko bodisi posebni ukrepi znotraj političnih strank, ki ženskam omogočajo lažji vstop in udeležbo v politiki, bodisi je potrebno zagotoviti takšno družbeno in politično okolje, ki bo naklonjeno večji zastopanosti žensk v političnih institucijah (Ribičič 1999: 143).

2.3 Ključni argumenti v prid večji zastopanosti žensk v političnih institucijah

Ob dejstvu, da ženske v veliki večini držav predstavljajo večinski del prebivalstva in so skoraj povsod podprezentirane v organih politične oblasti ter ker je še vedno aktualno vprašanje, kako je sploh mogoče opravičiti predstavniško demokracijo, v kateri delež žensk v predstavniških organih doseže komaj nekaj odstotkov, sem se poskušala v nadaljevanju osredotočiti na nekatere pomembne argumente, ki utemeljujejo nujnost oziroma potrebo po večji udeležbi žensk v političnih institucijah.

- Direktiva 79/7/EGS o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti;
- Direktiva 86/378/EGS o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v poklicnih sistemih socialne varnosti;
- Direktiva 86/613/EGS o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki se ukvarjajo z dejavnostjo, vključno s kmetijstvom, ali pa so samozaposleni, ter o varstvu samozaposlenih žensk med nosečnostjo in materinstvom;
- Direktiva 97/80/ES o dokaznem bremenu v primerih diskriminacije zaradi spola; ipd.

Najprej se moramo posvetiti vprašanju, zakaj naj bi bile ženske v politiki enako zastopane kot moški oziroma zakaj potrebujemo paritetno zastopnost. Na tem mestu bomo navedli tri argumente, ki govorijo v prid uravnoteženi zastopnosti žensk v političnih institucijah.

- *Normativni argumenti* govorijo o tem, da je nepošteno, da moški monopolizirajo zastopnost. Skrajno nepravilno je, da je že tako diskriminirana družbena skupina nepriznana v sistemu predstavnike demokracije. Z nepriznani žensk v politični sferi prihaja do izgube nekega zelo pomembnega elementa, in sicer do izgube izkustva vsakdanjega življenja, pa tudi nekaterih oblik organizacije in interesov v delu družbenega življenja, ki lahko bistveno prispeva k aktivnemu državljanstvu. Tu ne gre za vprašanje neposrednega predstavljanja t.i. ženskih interesov, temveč za artikulacijo nekaterih vprašanj in problemov, ki zadevajo ženski del populacije kake države.
- *Pragmatični argumenti* govorijo o prednosti politike, v kateri je več žensk. Trdijo namreč, da ženske zagovarjajo specifične ženske interese, ki jih lahko razumejo in zagovarjajo le one, hkrati pa jih družijo tudi izkušnje, ki so skupne samo njim. Pragmatični argumenti zagovarjajo tudi tezo, da so podobe tradicionalno moških strank nepriljubljene za volivce in zato bo rast zastopnosti žensk v prihodnje vodila v tekmovanje za podporo žensk, za katero si nobena stranka ne bo morala privoščiti, da bi se je vzdržala. Vendar pa ne normativni ne pragmatični argumenti ne trdijo, da bo večja zastopnost žensk v organih političnega odločanja spremenila tudi samo politiko.
- Daleč največ zagovornic in zagovornikov večje zastopnosti žensk v politiki opravičuje svoje stališče z *argumenti razlike*. V ženskah dominira mehki element, ki daje političnim odločitvam, razpravam ter tudi konfliktom popolnoma drugačno naravo. Prav ženske velikokrat konstruktivno prispevajo k bolj umirjeni debati. Večja zastopnost žensk v političnih organih naj bi povzročila spremembe samega političnega procesa, ki bi z vstopom žensk postal bolj konstruktiven in manj konflikten, ter privedla do sprememb samih politik, saj bi tisti, ki sprejemajo odločitve, bolj poznali vprašanja in perspektive žensk. Z drugimi besedami, ženske bi politiko izboljšale. Vendar pa moramo poudariti dejstvo, da je to mogoče samo s prisotnostjo vsaj določenega deleža žensk ter s tem, da so v politiki udeležene tiste ženske, ki imajo za to ustrezne predpostavke, kot so znanje, primerno mero entuziazma, občutek odgovornosti, smisel za politični dialog ipd. (Lovenduski 1999: 31-2; Jalušič 1999: 54; Cerar 1999: 135).

Bolj radikalen pogled na nujnost večje zastopnosti žensk v predstavnih demokracijah izhaja iz feminističnih krogov. Pri feminističnih avtoricah s področja politične teorije pogosto

zasledimo naslednje argumente v prid večji zastopanosti žensk v organih političnega odločanja:

- *Ženske naj bodo zastopane v političnih institucijah zaradi osnovne družbene pravičnosti.* Izhodiščna teza tega pristopa je teza o družbeni pravičnosti kot osnovi za zahtevo po številčni zastopanosti žensk. Utemeljena je na podlagi tega, da ženske predstavljajo več kot polovico človeštva, praviloma tudi več kot polovico volilnega telesa v posamezni državi, v organih političnega odločanja pa so skoraj povsod v manjšini. Zato bi bilo pravično, da bi se v strukturi političnih institucij približale deležu, kakršnega imajo v strukturi prebivalstva.
- *Ženske naj bodo zastopane v političnih institucijah zato, ker so posebna družbena skupina, ki je bila doslej podprezentirana.* Odkar so ženske pridobile tako aktivno kot pasivno volilno pravico, so v politiki prisotne le posameznice, pa še to večinoma na nižjih nivojih odločanja, manj pa na višjih. Ženske kot družbena skupina so, vsaj kar zadeva politično odločanje, še vedno marginalizirane. Del feministk tako ne zahteva predstavništva ženskih posameznic, ampak predstavništvo žensk kot družbene skupine. Menijo, da imajo do njega pravico, saj predstavljajo posebno družbeno skupino s specifičnimi interesi (Antić G. 1998: 42).
- *Ženske naj bodo zastopane v političnih institucijah, ker bodo s tem obogatile ali celo spremenile politično življenje.* Znotraj feminističnih krogov prevladuje prepričanje, da imajo ženske legitimno predstavo o potrebah žensk v družbi ter da bo večje število letih v procesih političnega odločanja pripeljalo do tega, da bodo vprašanja, ki zadevajo ženske, obravnavana kot pomembna vprašanja z večjo mero občutljivosti. Poznavanje obravnavane problematike jim bo omogočilo, da bodo prej obrobna vprašanja sedaj prišla na dnevni red in se bo o njih razpravljalo ter odločalo. Vendar pa bo do bistvenih sprememb v procesih političnega odločanja prišlo šele tedaj, ko bo presežena kritična masa zastopanosti, ki se med različnimi avtorji giblje med 30 in 35 odstotkov (Antić G. 1998: 46-7).
- *Konstantne podzastopanosti žensk kot družbene skupine ni mogoče upravičiti.* Kljub temu, da so si ženske pravno-formalno enak položaj izborile že več kot pred stoletjem, še vedno predstavljajo, vsaj kar zadeva prisotnost v organih političnega odločanja, konstantno manjšino. Nikoli in nikjer še niso dosegle enake zastopanosti niti se enaki zastopanosti približale. Prav to pa dandanes predstavlja problem vseh sodobnih demokracij (ibid.: 54).

V literaturi pogosto naletimo tudi na kritiko argumentov v prid večje zastopanosti žensk. Tako nekateri avtorji kritizirajo takšne poglede in menijo:

- Koncept predstavništva nič ne pove o tem, kaj naj predstavnik po izvolitvi počne. Ta koncept govori le o tem, kakšna naj bo struktura predstavniškega telesa. Govori tudi o tem, da predstavniška demokracija ne more zagotoviti, da bodo v predstavniškem telesu reprezentirane vse družbene skupine (kot so npr. upokoјenci, študentje ipd.) v skladu s svojo sestavo v strukturi prebivalstva.
- Druga kritika se nanaša na vprašanje, koga naj ženske v predstavniškem telesu sploh zastopajo. Avtorica trdi, da ne obstaja enoten ženski interes ter da ženske ne tvorijo homogene družbene skupine. Trdi, da ni nujno, da bodo ženske v organih političnega odločanja, če bodo izvoljene, tudi res reprezentirale interese vseh žensk (Antić G. 1998: 40-1).
- Jalušič (1999: 55) pravi, da je praktično nemogoče objektivno spoznati in identificirati ženske interese. Velika večina žensk se sploh ne zaveda, da imajo specifične interese, ki se razlikujejo od interesov moških (Sapiro v Antić G. 1998: 43).

Antić G. (1998: 54-7) zagovarja stališče, da bi morale ženske zasesti v organih političnega odločanja delež, ki bi ustrezal njihovem deležu v strukturi prebivalstva, zato ni nikakršnega opravičila, da bi stanje odsotnosti žensk na pomembnih mestih odločanja sprejeli kot dejstvo in tega ne bi problematizirali. Avtorica tudi soglaša s tistimi, ki štejejo raso, nacijo in spol med pomembne družbene skupine, ki bi morale biti zastopane v političnih institucijah, vendar pa ima po njenem mnenju spol prav posebno mesto.

Splošna domneva je, da bodo ženske ustvarile boljšo, ljudem bližjo ter manj konfliktno in skorumpirano politiko. Ženske bodo v politiko vnesle neko specifično moralno dimenzijo ženskega spola, večjo zavezanost vsebinam politike in si bodo manj prizadevale za oblast zaradi same oblasti (Jalušič in Antić G. 2001: 52). »Seveda je napaka, če mislimo, da bo sama prisotnost žensk v političnih institucijah avtomatično prinesla zares kako spremembo v smislu trajnega aktivnega državljanstva. V politiki ni avtomatizmov, saj gre za dejavnost ljudi. Mnogo bolj gre za pomemben element premika v tej smeri, ki je tako praktičen kot simbolen« (Jalušič 1999: 61).

3. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA ZASTOPANOST ŽENSK V ORGANIH POLITIČNEGA ODLOČANJA

Dejavniki, ki vplivajo na zastopanost žensk v organih političnega odločanja, so različni. Med njimi se najpogosteje omenjajo *kulturno-civilizacijski dejavniki* ter *dejavniki političnega sistema*. Najširši so kulturno-civilizacijski dejavniki, ki zajemajo: zgodovinski razvoj države in stopnjo ekonomskega razvoja, vpliv cerkve kot institucije države, stopnjo pismenosti prebivalstva, družbeni status žensk, udeležbo žensk na trgu delovne sile ipd. Med dejavniki političnega sistema pa se najpogosteje omenjajo: volilni sistem, velikost volilne enote, značilnost nominacijskih postopkov, ideološka struktura strankarskega sistema ter značilnosti strankarskega sistema, politična kultura, preference volivcev ipd. (Antić G. 2004: 71; Fink-Hafner in Krašovec 2004: 103-4).

V nadaljevanju so predstavljeni samo nekateri bistveni dejavniki političnega sistema, ki naj bi, sodeč po mnogih empiričnih raziskavah, pomembno vplivali na izvolitvene možnosti žensk ter na njihovo participacijo v lokalnih organih.

3.1 Volilni sistemi

Volilni sistemi so »skup volilnih načel ter sredstev za njihovo uresničevanje, ki so pravno urejena« (Grad 1996: 36). V ožjem pomenu določajo, kdo ima volilno pravico, postavljajo okvire organizacije volitev, predpisujejo volilne postopke in tehnike ter načine pretvorbe glasov v sedeže, se pravi določajo sam način izvedbe volitev (Antić G. 1998: 61).

»Volilni sistemi ne predstavljajo nevtralnega, preprostega in pravičnega načina za izbor predstavnic in predstavnikov ljudstva«. Prav tako ne obstaja samo en univerzalni volilni sistem, ki bi bil enako primeren za vse države in bi zagotavljal enakopravnejše zastopstvo žensk. S samim volilnim sistemom tudi ne moremo v celoti pojasniti uspeha ali neuspeha žensk na volitvah, vendar pa lahko z elementi volilnega sistema, ki so predstavljeni v nadaljevanju, vplivamo na (ne)izvoljivost žensk v voljenih lokalnih organih (Antić G. 1998: 62; 2004: 75).

3.1.1 Zvrst volilnega sistema

Številni raziskovalci so šele v sedemdesetih letih 20. stoletja ugotovili, da je zvrst volilnega sistema eden najpomembnejših dejavnikov, ki preprečuje, dopušča ali celo pospešuje vstop žensk v predstavniška telesa. Skozi številne empirične raziskave so ugotovili, da sistem sorazmernega predstavnštva oziroma proporcionalni volilni sistem pomembno vpliva na število žensk v organih političnega odločanja (Fink-Hafner in Krašovec 2004: 109).

Glede na zvrst volilnega sistema razlikujemo med večinskim in proporcionalnim volilnim sistemom⁷. V obeh različicah pa obstajajo številne izpeljave in tudi kombinacije obeh bistvenih različic. Večinski volilni sistem je prevladoval v časih, ko ženske še niso imele volilne pravice, proporcionalni pa se je uveljavil in širil vzporedno z volilno pravico žensk.

Za večinski volilni sistem je značilno, da se »mandati dodelijo samo tistim strankam, ki na volitvah zberejo večino glasov«. Na volitvah torej zmaga kandidat, ki ga podpira največje število volivcev. Bistvena značilnost večinskega sistema je zmaga močnejšega nad šibkejšim. Ker nove stranke nimajo skoraj nobenih možnosti za vstop v organe političnega odločanja, so se primorane med seboj povezovati. Takšen sistem ni naklonjen izvolitvi predstavnikov in predstavnic manjšin, se pravi, da tudi ni naklonjen izvolitvi žensk (Antić G. 1998: 64-6). Lijphart (1996: 73-4) meni, da so v večinskem volilnem sistemu vse stranke, razen najmočnejših dveh, zelo slabo zastopane. Večinski volilni sistem je po njenem mnenju naklonjen ohranjanju le dveh prevladujočih strank.

V proporcionalnem volilnem sistemu se »mandati razdelijo strankam sorazmerno z dobljenim deležem glasov na volitvah«. To pa omogoča, da lahko tudi manjše stranke zasedejo sedeže v predstavniškem telesu. Prav zato je v proporcionalnem sistemu verjetnost nastajanja novih strank večja (Antić G. 1998: 65). Cilj proporcionalnega volilnega sistema je v tem, »da so zastopane tako večine kot manjšine, da so glasovi sorazmerno prevedeni v sedeže in da nobena stranka nima presežnega ali premajhnega števila sedežev« (Lijphart 1996: 67). Številni avtorji (Rule, Zimmerman, Norris, Darcy) zatrjujejo, da je sorazmerno preračunavanja glasov v sedeže, ne le z vidika enakopravnosti žensk, ampak tudi z vidika drugih marginaliziranih družbenih skupin, bolj naklonjeno izvolitvi predstavnikov in

⁷ Od tu naprej bom namesto pojma sistemi sorazmernega predstavnštva uporabljala pojem proporcionalni sistemi.

predstavnic manjšin in s tega vidika primernejše od večinskega volilnega sistema (Antić G. 1998: 67; Ribičič 1999: 155). Vendar pa kljub temu, da je temelj proporcionalnega volilnega sistema čim pravičnejša delitev sedežev med političnimi strankami, in sicer čim bolj v skladu z deležem glasov, ki jih liste kandidatov dobijo na volitvah, lahko proporcionalni volilni sistem v praksi privede do izrazite podzastopanosti marginaliziranih družbenih skupin. Kljub temu pa številne empirične raziskave dokazujejo, da imajo ženske boljše izvolitvene možnosti v državah, v katerih je v veljavi proporcionalni volilni sistem. To pa ne pomeni, da ustrežnejše zastopanosti žensk ni mogoče zagotoviti v okviru večinskega volilnega sistema. »Z zagotavljanjem zastopanosti preko sistemskih ukrepov in z zakonsko prisilo je mogoča ustrežnejša zastopanost žensk tako v proporcionalnem kot večinskem volilnem sistemu«. Res je torej, da proporcionalni volilni sistem olajšuje doseganje ustrežnejše zastopanosti žensk, vendar pa sam po sebi takšnih sprememb ne zagotavlja (Ribičič 1999: 155-7).

3.1.2 Volilne formule

Funkcija volilnih formul je v tem, da »interpretirajo številčne podatke kot podlago za legitimno razdelitev sedežev med tekmujoče stranke« (Rae 1996: 44-5). Ali povedano preprosteje: z volilnimi formulami preračunamo glasove volivk in volivcev, ki jih je dobila stranka ali lista, v dobljene sedeže v predstavniškem telesu.

V teoriji razlikujemo med tremi glavnimi volilnimi formulami in številnimi izpeljanimi različicami.

- Večinske volilne formule (formule relativne večine, formule absolutne večine, alternativno glasovanje):

Formula relativne večine se uporablja predvsem v volilnih enotah z enim sedežem. V primeru, da se formula relativne večine uporablja v volilnih enotah z več sedeži, so izvoljeni kandidati oziroma kandidatke po vrstnem redu z največjim številom glasov (Antić G. 1998: 78). »Bistvo volitev z relativno večino je ugotovitev, katera posamezna stranka je zmagala« (Rae 1996: 48). Kritika te formule je, da imajo ženske manjše možnosti za izvolitev, še posebno v povezavi z volilnimi enotami z enim sedežem (Antić G. 1998: 78).

Pri formulah *absolutne večine* je zmagovalec tisti kandidat oziroma politična stranka, ki dobi en glas več od polovice vseh oddanih glasov. V praksi lahko takšna formula pripelje do situacije, ko noben kandidat oziroma politična stranka ne dobi večine glasov. Ta problem je

mogoče rešiti z uvedbo drugega kroga glasovanja, v katerega se uvrstita prva dva kandidata, ki sta dobila največ glasov v prvem krogu glasovanja. Kritike na račun formule absolutne večine se nanašajo predvsem na manjše izvoljivostne možnosti podzastopanih družbenih skupin, med njimi tudi na slabše možnosti žensk. Po mnenju številnih avtorjev pa na izvoljivost žensk negativno vpliva tudi drugi krog glasovanja, predvsem zato, ker se ga udeleži bistveno manj volivcev in volivk ter zato, ker le-ti neradi dajo prednost ženskam (ibid.: 78-9).

Alternativno glasovanje poteka tako, da volivci oziroma volivke kandidate in kandidatke označijo s preferencami in sicer pred ime kandidata oziroma kandidatke napišejo številko ena, dve, tri ipd. Sedež dobi tisti, ki dobi absolutno večino prvih preferenc. Tudi v pri takem načinu glasovanja so ženske v slabšem položaju kot moški (Antić G. 1998: 79).

- Delno sorazmerni sistemi:

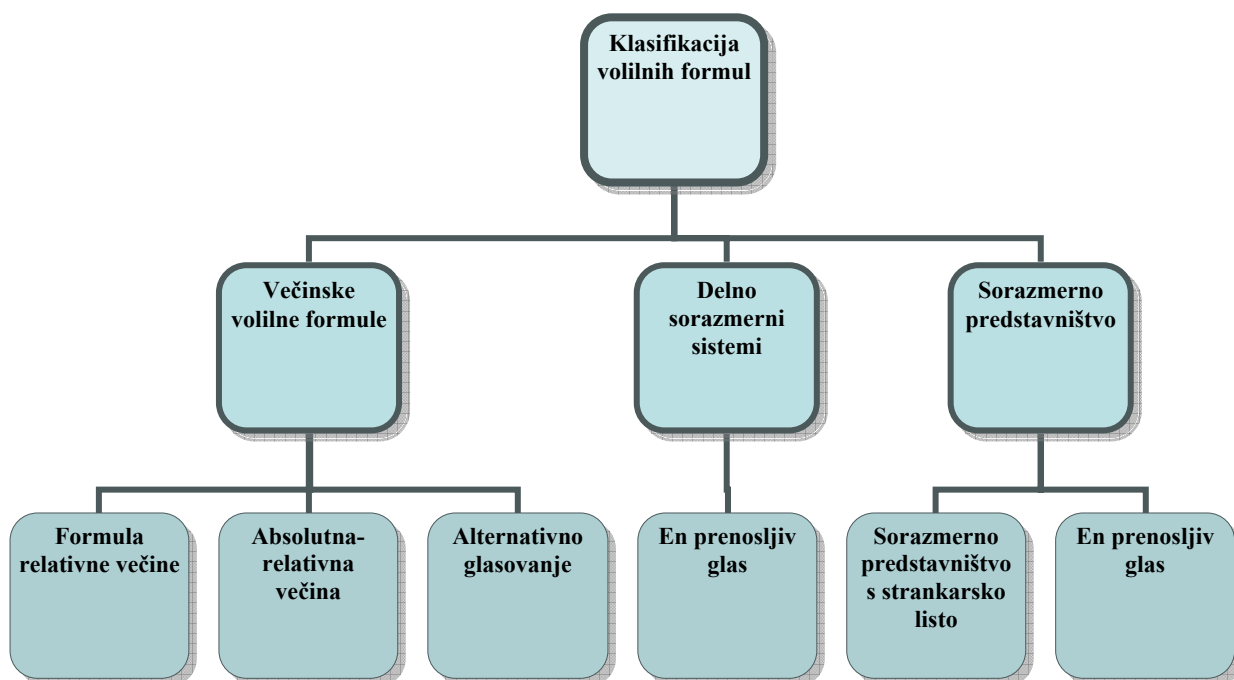
Sistemi z delno sorazmernimi formulami so v praksi izjemno redki. V tem sistemu ima vsak volivec po en glas, ki ga odda kandidatu v volilnih enotah s tremi do petimi sedeži. Izvoljen je tisti kandidat, ki je dobil sorazmerno največ glasov. Teoretično bi za izvolitev v eni volilni enoti s petimi sedeži zadostovala petina glasov, iz česar bi lahko sklepali, da so možnosti za izvolitev žensk v primerjavi z večinskimi formulami večje (ibid.: 80).

- Sorazmerno predstavništvo (sorazmerno predstavništvo s strankarsko listo, sorazmerno predstavništvo z enim prenosljivim glasom):

Pri *formulah sorazmernega predstavništva s strankarsko listo* se strankam dodelijo sedeži v sorazmerju z deležem dobljenih glasov na volitvah. Formule sorazmernega predstavništva s strankarsko listo so najbolj enostavne in posledično najbolj razširjene med volilnimi sistemi. Od posameznih političnih strank se pričakuje, da bodo v volilnih enotah z več sedeži oblikovale svojo listo kandidatov. Volivec ima nato možnost, da glasuje za listo ene stranke. Za preračunavanje glasov v sedeže se uporabljajo naslednje metode: (1) d'Hondtova formula najvišjega povprečja, ki je naklonjena večjim strankam, (2) Sainte-Laguérjeva formula najvišjega povprečja, ki je naklonjena majhnim strankam, ter (3) formula najvišjega povprečja, ki je naklonjena manjšim strankam. Neodvisno od formule, ki se uporablja pri preračunavanju volilnih glasov v sedeže, je že samo dejstvo sorazmernosti preračuna glasov tisto, ki pomembno vpliva na večje možnosti žensk za izvolitev v predstavniška telesa (Antić G. 1998: 80-1).

V sistemu sorazmernega predstavnštva z enim prenosljivim glasom volivci in volivke v volilnih enotah z več sedeži glasujejo za posamezne kandidate in kandidatke. Na glasovnicah so imena kandidatov in kandidatke, katera morajo volivci razvrstiti glede na svoje preference. Postopek ugotavljanja volilnega izida je precej zapleten (ibid: 82).

Shema 3.1: *Klasifikacija volilnih formul*

(Vir: prirejeno po Lijphart 1996: 69)

Za konec lahko poudarimo, da na izvolitev žensk manj ugodno vplivajo večinske formule, saj je pri njih zmagovalec vedno samo eden. Večje izvoljivostne možnosti imajo ženske pri formulah sorazmernega predstavnštva, med njimi na zastopanost žensk najbolj ugodno vplivajo formule sorazmernega predstavnštva s strankarskimi kandidatnimi listami, saj v takšnih primerih ženske ne nastopajo posamično, ampak kolektivno skupaj z moškimi. Prednosti tega sistema sta dve, in sicer, da stranke v večji meri uvrščajo ženske na take liste in da volilno telo, ki se običajno opredeljuje za stranko, z glasom za kandidatno listo stranke odda tudi glas za posamične kandidate in kandidatke (Antić G. 1998: 95-6).

3.1.3 Velikost volilne enote

»Volilne enote so območja, na katera se pred volitvami razdeli celotno območje, na katerem se izvedejo volitve« (Grad 1996: 57). Pri tem obstajata dve možnosti - občina, v kateri potekajo volitve, se razdeli na več volilnih enot ali pa celotna občina predstavlja eno volilno enoto. Velikost volilne enote, ki jo definiramo »kot število predstavnikov, ki jih volimo v volilni enoti«, predpisuje zakon, ki določa, da so volilne enote približno enako velike, kar pomeni, da zajemajo približno enako velik teritorij in približno enako število prebivalcev (Lijphart v Antić G. 1998: 68). Določujoča značilnost volilnih enot je dejstvo, da gre za enote, v katerih se »končni volilni rezultati prevajajo v porazdelitev sedežev« (Rae 1996: 41-2). V volilnih sistemih z enim sedežem je nujna uporaba formul relativne in absolutne večine. V volilnih enotah z več sedeži pa je mogoče uporabiti tako večinske formule kot formule sorazmernega predstavništva (Antić 1999b: 174).

V *volilnih enotah z enim sedežem* (uninominalne ali enomandatne) največkrat poteka boj za določen sedež med kandidati različnih političnih strank. Le-te v vseh volilnih enotah postavijo svojega kandidata oziroma kandidatko. V sistemih z dolgo tradicijo in zgodovino stranke dobro vedo, v katerih volilnih enotah lahko pričakujejo glasove volivcev in v katerih ne. Tako lahko že vnaprej predvidijo, v katerih volilnih enotah bodo njihovi kandidati izvoljeni (t.i. varni sedeži), v katerih je volilni rezultat negotov (t.i. negotovi sedeži) ter v katerih enotah ne morejo računati na izvolitev svojega kandidata (t.i. izgubljeni sedeži). V teh enotah bi lahko povečali število žensk le tako, da bi stranke postavile svoje kandidatke na t.i. varne sedeže (Antić G. 1998: 68-9).

V *volilnih enotah z več sedeži* (plurinominalne oziroma večmandatne) običajno na volitvah nastopajo politične stranke z listami kandidatov. V takih primerih je rezultat odvisen predvsem od mesta na kandidatni listi, ki ga kandidat oziroma kandidatka zaseda. Najbolj preprosto pravilo pravi, da čim višje na listi je kandidat, tem več možnosti ima za izvolitev, vendar pa ob predpostavki, da bo določena politična stranka v določeni volilni enoti dobila dovolj glasov za en mandat. Različne analize kažejo, da z višanjem moči stranke pada delež žensk na izvoljivih mestih na kandidatnih listah. S stališča izvoljivosti žensk bi v teh sistemih lahko povečali število žensk v organih političnega odločanja tako, da bi predvsem močnejše politične stranke uvrščale več žensk na svoje kandidatne liste (ibid.: 71). Volilne enote z več sedeži, v katerih se voli več predstavnikov, pozitivno vplivajo na izvolitvene možnosti žensk.

V takšnih okoliščinah so tudi tiste politične stranke, ki nerade izberejo žensko kot svojo edino kandidatko, bolj pripravljene vključiti žensko na listo kandidatov z več moškimi. Stranke namreč ocenjujejo, da tvegajo manj, če na listo kandidatov uvrstijo tudi ženske (Fink-Hafner in Krašovec 2004: 107).

3.1.4 Kvote

Kvote so opredeljene »kot začasen mehanizem vzpostavljanja enakomernejše prisotnosti spolov v politiki«. Določajo številčno razmerje prisotnosti spolov na kandidatnih listah. Znale so kot mehanizem, ki omogoča izenačitev startnih položajev moškim in ženskam na kandidatnih listah. Ženskam, ki to želijo, omogočajo, da se uvrstijo na kandidatno listo. Sprejemajo se zato, da se preseže stanje popolne ali skoraj popolne odsotnosti žensk v političnih institucijah oziroma v primerih, ko so ženske sicer v politiki prisotne, vendar je njihov delež izredno nizek (Antić G. 1998: 138; 2000: 135).

Čeprav se kvote vedno nanašajo na spol, se v politiki največkrat govori o t.i. ženskih kvotah. S tem je ženskam priznано, da so prav one tisti spol, ki je podzastopan in potrebuje uvedbo dodatnih ukrepov za izboljšanje oziroma spremembo obstoječega stanja (Antić G. 1998: 139). Vendar je za doseg želenega rezultata potrebno zagotoviti še dodatne pogoje. Tako je zelo pomembno, da obstaja politična klima, ki je naklonjena enakopravnemu položaju moških in žensk. V nasprotnem primeru je treba pričakovati, da bodo kvote razumljene kot prisilni ukrep, ki ženske sili v politiko (ibid.: 151). To je hkrati tudi eden od ugovorov proti njihovi uvedbi. Velikokrat namreč zasledimo mnenje, da ni dovolj politično usposobljenih žensk, ki bi lahko prevzele odgovorne funkcije. Pri tem pa se nam zastavlja vprašanje, ali je to zaradi njihove »nepolitičnosti« ali zato, ker v politiko sploh niso povabljeni in jim funkcije niso ponujene (Kozmik 1994: 38).

Edina smiselna uvedba kvot je na način, ki zanesljivo zagotavlja povečanje deleža žensk v političnih institucijah. To pa je mogoče doseči samo tako, da postanejo kvote z zakonom obvezne za vse politične stranke ter da se hkrati poskuša tudi z drugimi ukrepi in mehanizmi zagotoviti večjo zastopanost žensk. Eden od možnih ukrepov je finančna stimulacija strank, ki na svoji listi kandidirajo ženske (Ribičič 1999: 163-4; Antić G. 1996: 188).

V zadnjih dveh desetletjih predstavljajo t.i. ženske kvote dodatno oziroma skoraj edino možno pot za povečanje deleža žensk v organih političnega odločanja (Krašovec in Fink-Hafner 2004: 82). Čeprav so kvote mehanizem, s katerim je mogoče povečati delež žensk v predstavniških telesih, so le-te v številnih državah nepriljubljene, saj se jih zaradi slabih izkušenj še iz časa socializma drži slab sloves. Takrat so namreč kvote uporabljali kot sredstvo, s katerim naj bi vladajoča stranka zagotavljala zastopanost določenega deleža marginaliziranih družbenih skupin v pomembnih političnih organih. Vendar pa telesa, v katerih so bili predstavniki podzastopanih skupin, niso imela tudi dejanske oblasti. Tako so kvote v tistem času delovale kot mehanizem, ki ni služil svojemu osnovnemu namenu (Antić G. 1998: 212).

Kvote same po sebi še ne morejo rešiti problema nizke zastopanosti žensk v političnih institucijah, imajo pa to moč, da pozitivno vplivajo na premike v delovanju političnih strank in v njihovih naporih za promocijo žensk v politiki (Jalušič in Antić G. 2001: 46).

3.1.5 Preferenčni glas

Vse od nastanka angleškega parlamenta v 13. stoletju je bil v uporabi večinski volilni sistem, ki je omogočal personalizacijo volitev. Z uvedbo proporcionalnega volilnega sistema so volitve postale neosebne. Zaradi škodljivih posledic takšnih neosebnih volitev so začeli v nekaterih državah razmišljati o uvedbi preferenčnega glasu, s katerim bi se omogočilo volivcem ne samo možnost izbire ene opcije, ampak tudi vpliv na izbiro posameznika znotraj te opcije. Z uvedbo preferenčnega glasu je bila zopet vzpostavljena personalizacija volitev (Toplak 2003: 17).

V teoriji poznamo več oblik preferenčnega glasovanja in njihovih kombinacij. Tako se sistemi preferenčnega glasovanja med seboj razlikujejo glede na število preferenčnih glasov, ki jih lahko volivec odda, glede na to, ali jih lahko odda le kandidatom iste stranke ali tudi kandidatom različnih strank. Razlikujejo pa se tudi glede na to, ali lahko volivec odda enemu kandidatu tudi več glasov ter glede na to, koliko preferenčnih glasov mora kandidat prejeti, da se spremeni vrstni red kandidatov na listi ipd. (ibid.: 19).

Mnenja o vplivu preferenčnega glasu na izvolitvene možnosti žensk niso enotna. Nekateri avtorji menijo, da je preferenčni glas tisti pomembni element volilnega sistema, ki omogoča

enakopravnejšo zastopanost žensk v organih političnega odločanja. Spet drugi menijo, da ta institut praviloma ne deluje v korist žensk. Celo nasprotno – lahko je tudi razlog za nižjo stopnjo zastopanosti žensk. »V končni fazi je preferenčni glas vendarle institut, ki omogoča volivcem, da izberejo (če seveda tako hočejo) žensko mimo prioritet politične stranke, saj v tem primeru na izvolitev žensk ne vpliva mesto, ki ga zasedajo na listi kandidatov« (Fink-Hafner 2004: 107-8).

3.1.6 Zaprte liste oziroma strankarske liste

Zaprte liste oziroma strankarske liste lahko ugodno vplivajo na udeležbo žensk v predstavniških telesih, vendar ob upoštevanju dejstva, »da ta dejavnik ne ukinja monopolne vloge političnih strank oziroma strankarske elite v nominacijskih postopkih ter tudi v določanju vrstnega reda kandidatov in kandidatke na kandidatnih listah« (Fink-Hafner in Krašovec 2004: 108). Izid volitev je v končni fazi odvisen tudi od tega, kje na kandidatni listi se kandidat nahaja. Če se kandidati nahajajo na mandatnih mestih, so možnosti za izvolitev velike, če se nahajajo na borbenih mestih, bodo kandidati dobili sedež le, če bo stranka dobila več sedežev kot v preteklem mandatu. V primeru, da se kandidati in kandidatke nahajajo na okrasnih mestih, so njihove možnosti za izvolitev minimalne (Antić G. 1999b: 174).

3.2 Politične stranke kot vratarji

Politične stranke so politični akterji, ki opravljajo v družbi in državi številne vloge. Ena izmed najpomembnejših je tudi vloga, ki jo opravljajo v procesih izbire kandidatov za volitve (Krašovec 1999: 214). Politične stranke oziroma njihovi lokalni, ožji ali najožji deli strank so v resnici glavni selektorji, ki odločajo o tem, kdo se bo na volitvah potegoval za glasove volivcev in hkrati za vstop v politična telesa (Krašovec in Fink-Hafner 2004: 80). Volivci imajo v končni fazi res zadnjo besedo o tem, koga bodo izvolili, vendar pa najpomembnejšo odločitev sprejmejo že prej selektorji, ki odločijo, kdo bo sploh tekmoval v tekmi za volilne glasove (Carroll 1994: 23). V končni fazi rezultati procesov selekcije kandidatov v določeni meri že vplivajo na sestavo političnih predstavniških teles. Pri izbiri kandidatov so politične stranke v glavnem avtonomne, saj nacionalne zakonodaje le v redkih primerih predpisujejo procese selekcije kandidatov. Oblikovanje procesov izbire kandidatov za volitve je tako v veliki večini prepuščeno strankam in njihovim notranjim (pisanim ali nenapisanim) pravilom. (Fink-Hafner in Krašovec 2000: 144). Analize vpliva strank na izvolitvene možnosti kažejo,

da predstavljajo stranke pomembno oviro, ko gre za uvrščanje in razporejanje žensk na kandidatnih listah. Illonszki (v Antić G. 2000: 133) meni, da so stranke »močnejša pojasnjevalna variabla za možnosti žensk v politiki, kot je volilni sistem«.

Pri tem pa se nam zastavlja vprašanje, kdo so sploh selektorji. To so lahko posamezniki ali organi strank, ki izbirajo kandidate. Tako je selektor lahko ena sama oseba, npr. predsednik stranke, v tem primeru govorimo o ekskluzivnosti selektorjev. V primeru, da so selektorji vsi volivci, pa govorimo o inkluzivnosti selektorjev. Med tema dvema skrajnostma pa je možnih veliko različnih kombinacij z različnimi stopnjami inkluzivnosti/ekskluzivnosti. Sam proces selekcije kandidatov lahko poteka izključno na nacionalni ravni. Takrat teritorialni in funkcionalni predstavniki v stranki nimajo nobene možnosti vpliva na izbiro kandidatov. Če pa kandidate izbirajo izključno na lokalni ravni ali posamezne skupine v stranki, govorimo o decentralizaciji procesa selekcije kandidatov (Krašovec in Fink-Hafner 2004: 79-80).

V procesu selekcije kandidatov lahko selektorji izbirajo le med kandidati, ki so pripravljene kandidirati na volitvah. Tako je proces selekcije v prvi fazi odvisen predvsem od velikosti baze, iz katere lahko selektorji izbirajo. Na pripravljenost potencialnih kandidatov za vstop v politiko vplivajo številni viri, med katerimi se najpogosteje omenjajo: čas, finančna sredstva, izkušnje, ambicije, delovanje za skupno dobro ter motivacija za politično delovanje. Prav ti dejavniki pa naj bi v primeru žensk delovali negativno in s tem zmanjšali ponudbo kandidatke za volitve (Antić G. 1998: 111; Krašovec in Fink-Hafner 2004: 77-8). Izmed kandidatov, ki so pripravljene kandidirati na volitvah, nato selektorji izbirajo na podlagi meril, ki si jih vsaka stranka posebej izoblikuje. Najpogosteje pri tem upoštevajo kandidatovo dolgoletno delo v stranki, zanesljivost, spoštovanje programa, statuta in odločitev stranke, lojalnost, zmožnost zbiranja finančnih sredstev, priljubljenost v javnosti, retorične sposobnosti, izkušnje iz političnega delovanja na lokalnem, regionalnem nivoju ter podpore članstva stranke na lokalnem nivoju, redno plačevanje članarine ipd. (Fink-Hafner in Krašovec 2000: 145; Krašovec 2003: 76).

Politične stranke so nedvomno tisti dejavnik političnega sistema, ki vpliva na število žensk v predstavniških telesih. Omogočene so jim številne možnosti, s katerimi bi lahko prispevale k večji enakopravnosti žensk v političnih organih. Tako imajo možnost, da na kandidatno listo uvrstijo več žensk, da jim nudijo posebna izobraževanja in finančno podporo pri kandidiranju

ter v končni fazi, da v politične kampanje vključijo ženske zahteve ter v javnosti pogosteje razpravljajo o pomembnosti žensk v političnih institucijah (Lovenduski 1993: 8).

Na tem mestu se bomo omejili na razkrivanje tistih elementov struktur, moči in pomena strank, ki posredno vplivajo na prisotnost žensk na kandidatnih listah. V zvezi s tem si bomo podrobneje pogledali ideološko naravnost stranke, notranjo organiziranost stranke ter velikost oziroma politično moč stranke.

3.2.1 Ideološka naravnost strank

Zgodovinsko gledano si tradicionalno desno usmerjene stranke niso prizadevale za vključitev večjega števila žensk v politične institucije, ampak so posredno oziroma neposredno ženske diskriminirale že v samem procesu selekcije kandidatov. K temu jih je vodilo tradicionalno mišljenje, da je vloga žensk predvsem v zasebni sferi, v družinskem okviru. Nasprotno so bile levo usmerjene, delavske, socialistične in socialdemokratske politične stranke bolj naklonjene večji zastopanosti žensk v politiki. Menile so, da pripada tako ženskam kot moškim mesto tudi v politiki in da si morata deliti tako delo in skrb za dom in družino kot tudi vodenje politike. Zato so te stranke postopoma začele sprejemati posebne ukrepe in mehanizme, s katerimi so poskušali izboljšati položaj žensk v politiki (Antić G. 1998: 102).

Vedno več študij ugotavlja, da je ideološka usmerjenost strank eden od ključnih pokazateljev strankarske naklonjenosti vstopanju žensk v institucionalno politiko. Stranke v sredini in levo od nje naj bi bile bolj naklonjene večjemu deležu žensk v politični sferi kot pa desno usmerjene stranke. Prve vidijo ženske kot enakopravne partnerice moškim v politiki, druge pa še vedno vidijo mesto žensk v privatni sferi. V primeru, da vidijo ženske v javni sferi, pa je njihovo mesto predvsem v ozadju, v dobrodelnem delovanju ter nudenju pomoči moškim kolegom. Te stranke tudi ne podpirajo posebnih ukrepov, ki bi izboljšali položaj žensk v institucionalni politiki (Jalušič in Antić G. 2001: 43).

3.2.2 Notranja organiziranost strank

Notranja organiziranost strank je lahko decentralizirana ali centralizirana. Pri *decentraliziranih* strankah imajo veliko moč regionalni in lokalni odbori oziroma posamezne frakcije strank. Proces odločanja pri izbiri kandidatov za volitve je lahko formaliziran z

jasnimi pravili in procedurami delovanja, oziroma neformalen, pri katerem so pravila igre znana le tistim, ki so »v igri«, ostalim članom in simpatizerjem pa ne. Na večje možnosti za enakopravnejšo zastopanost žensk pozitivno vplivajo jasna notranja pravila delovanja, njihova formalizacija in predstavitev strankinemu članstvu. V nasprotju pa zapletenost neformalnih pravil predstavlja eno pomembnejših ovir za vključitev žensk v strankarsko in državno politiko. Vendar pa v primeru, da v stranki prevladuje vzdušje, ki je naklonjeno sprejemanju ukrepov in mehanizmov, ki omogočajo enakopravnejšo prisotnost spolov, neformalne mreže delujejo v prid ženskam. Če pa baza podpira svoje lokalno izbrane kandidate in vztraja pri njih, ima vodstvo manj možnosti za sprejem formalnih postopkov v korist večje prisotnosti žensk. V strogo *centraliziranih* strankah s prevladujočimi formalnimi pravili imajo strankarske elite izključno moč sprejemanja pomembnejših odločitev brez kakršnega koli preverjanja med članstvom stranke. Novi, še neuveljavljeni potencialni politiki in ženske imajo možnost za prodor le, če je temu naklonjeno centralno vodstvo. V nasprotnem primeru predstavlja to nepremostljivo oviro za vstop v institucionalizirano politiko (Antić G. 1998: 102-3).

3.2.3 Velikost oziroma politična moč stranke

Politične stranke lahko razlikujemo tudi po njihovi velikosti ter moči. Za *manjše in politično šibkejše* politične stranke je značilno, da nimajo veliko uveljavljenih politikov, zato so možnosti žensk za preboj skozi proces selekcije in uvrstitev na kandidatno listo za volitve večje. Za manjše stranke je značilno, da promovirajo ženske v žejji po večji konkurenčnosti na volitvah (Davis 1997: 66). Posamične manjše stranke, predvsem levo usmerjene in alternativne, se poleg skrbi za lokalne probleme ukvarjajo tudi s problematiko žensk ter z njihovo podzastopanostjo v organih političnega odločanja (Antić G. 1998: 100-5). Manjše politične stranke so praviloma bolj odprte do žensk, še zlasti to velja takrat, ko se borijo za preživetje (Fink-Hafner in Krašovec 2000: 151). *Velike stranke*, ki imajo v nasprotju z manjšimi med kandidati veliko ljudi, ki so se v politiki že potrdili, pa si prizadevajo ohraniti zaupanje volivcev in volivk. Prav zato so kandidatne liste velikih strank manj prepustne za novince in za ženske. Vendar pa so v nasprotju z manjšimi strankami izvolitvene možnosti žensk v večjih strankah bistveno večje (Antić G. 1998: 100-5). Večje stranke se odpirajo k ženskam bolj postopno, predvsem pa zaradi izzivov iz okolja (Fink-Hafner in Krašovec 2000: 151).

3.3 Faza kandidiranja

»Faza kandidiranja je tista faza, kjer upravičeni subjekti postavljajo kandidate ali liste kandidatov, ki se bodo soočili med seboj v boju za glasove volivcev«. Politično gledano postaja faza kandidiranja zelo pomemben, če ne celo najpomembnejši del volitev v moderni družbi (Toplak in Zagorc 2006: 94). Pri kandidiranju gre za neke vrste preliminarno odločitev, saj se izbere ozek krog tistih, med katerimi nato volivci izbirajo. Tu že prihaja do izbire, ki v določeni meri vpliva na končno odločitev (Grad 1992: 69). Na državnih volitvah so si največjo moč postavljanja kandidatov izborile politične stranke, na lokalnih volitvah pa je zgodba delno drugačna. Tu je še zlasti pomembna vloga neodvisnih kandidatov, ki kandidirajo na mnogo manj organiziran način v primerjavi s političnimi strankami. Na splošno velja, da volivci na lokalnih volitvah dajejo večji pomen osebnosti kandidata (Toplak in Zagorc 2006: 91). Ker so volitve zelo formalen postopek, je potrebno že v fazi kandidiranja zagotoviti, da se izloči kandidate, ki nimajo na volitvah niti minimalnih možnosti za uspeh. Namen faze kandidiranja ni ugotavljati, kdo je »vsebinsko« primeren za kandidata, to presojajo volivci na volitvah, ko kandidatu podelijo svoj glas. V fazi kandidiranja je dopustno iz volilne tekme izločiti le formalno nepopolne kandidate ali nepopolne kandidature. (ibid.: 94-5). Število žensk v voljenih političnih telesih bi lahko povišali le, če bi na volitvah kandidiralo več žensk, ki bi bile na kandidatnih listah uvrščene na bolj izvoljivih mestih.

4. ZNAČILNOSTI LOKALNE SAMOUPRAVE NA SLOVENSLEM

Uresničevanje lokalne samouprave na Slovenskem izhaja iz ustavnopravnih vidikov osamosvajanja Slovenije in načel Evropske listine lokalne samouprave. »Je eden izmed temeljev demokratične ureditve slovenske države in z njo povezane decentralizacije oblasti, ki na podlagi delitve funkcij in pristojnosti med državo in lokalnimi skupnostmi omogoča uresničevanje pravice državljanek in državljanov, da čim bolj neposredno sodelujejo pri opravljanju javnih zadev lokalnega pomena« (Verbič 2004: 48).

Po osamosvojitvi Republike Slovenije in uvedbi parlamentarne demokracije je bila ena izmed pomembnejših in zahtevnejših nalog prava reforma lokalne samouprave in sicer iz dotedanje samoupravne-komunalne ureditve v smeri "klasične lokalne samouprave" evropskega tipa. Temelji za izpeljavo reforme lokalne samouprave so bili postavljeni s sprejetjem Ustave Republike Slovenije⁸ konec leta 1991. Ta že v uvodnih določbah, v katerih so zapisana in zagotovljena temeljna politična načela in družbene vrednote, dodeljuje lokalni samoupravi častno mesto. Poleg ustave pa jo k reformi zavezuje tudi leta 1996 ratificirana Evropska listina lokalne samouprave, s katero se je Republika Slovenija obvezala, da bo nacionalno zakonodajo prilagodila Evropskemu pravnemu redu. Pomemben vir ureditve lokalne samouprave pa so poleg nacionalne zakonodaje tudi akti samih lokalnih skupnosti, zlasti njihovi statuti, odloki, poslovniki občinskih svetov in drugi. Gre za avtonomne pravne akte lokalnih skupnosti, ki pa so po hierarhiji pravnih aktov podrejeni Ustavi in zakonom, ki jim tudi odrejajo okvire avtonomnega urejanja. V teh okvirih pa lahko lokalne skupnosti zadeve urejajo samostojno. Po ustavi spadajo v pristojnost občine samo tiste lokalne zadeve, ki jih občina lahko ureja samostojno in ki zadevajo samo prebivalce občine. Država pa lahko, po predhodnem soglasju občine, nanje z zakonom prenese opravljanje posameznih nalog iz državne pristojnosti, če za to zagotovi tudi sredstva (Grad 1998: 101; Grafenauer 2000: 353; Haček 2005: 65; Šmidovnik 1995: 156).

Reforma lokalne samouprave se je pričela kmalu po osamosvojitvi. Potekala je postopno in do sedaj še ni dokončno zaključena. Vsebuje pa pet bistvenih sestavin:

⁸ Državni zbor Republike Slovenije (1991): *Ustava Republike Slovenije* (URS), sprejeta 23. decembra 1991, v veljavi od 23. decembra 1991. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=28&showdoc=1> (25. maj 2007).

- Pri *funkcionalni* sestavini gre za prerazporeditev pristojnosti med državo in občinami kot temeljnimi samoupravnimi lokalnimi skupnostmi ter v skladu z ratifikacijo Evropske listine o lokalni samoupravi⁹ uresničevanje načela subsidiarnosti s procesom decentralizacije (Vlaj 2005: 30).
- *Teritorialna* sestavina ureja ustanavljanje novih občin, ki so nadomestile nekdanje komune. S sprejetjem Zakona o referendumu za ustanovitev občin v letu 1994 je bil še istega leta izveden referendum. Na njegovi podlagi je Državni zbor Republike Slovenije 3. oktobra 1994 sprejel Zakon o ustanovitvi občin, s katerim je bilo leta 1994 ustanovljenih 147 novih občin, od tega 11 mestnih (Haček 2005: 65). V letu 1998 se jim je pridružilo dodatnih 45 občin, leta 2002 ena nova ter leta 2006 še dodatnih 17 občin. Skupaj imamo danes v Sloveniji 210 občin, ki pa niso vse oblikovane v skladu z zakonskimi merili.
- Pri *organizacijski* sestavini gre za nov raspored organizacije oblasti v občini, ki jo na eni strani sestavljajo neposredno izvoljeni občinski svet, župan, nadzorni odbor ter različne oblike neposrednega sodelovanja državljanov pri odločanju, na drugi strani pa imamo opravka z zbori občanov, referendumi in državljanskimi pobudami.
- Pri *finančno-materialni* sestavini gre za uresničevanje načel sorazmernosti sredstev z nalogami lokalne skupnosti. Ta sestavina vključuje tudi solidarnost do razvojno šibkejših občin in pravico do lastnih virov lokalnih skupnosti.
- Pri *pravni* sestavini pa gre za položaj občine kot pravne osebe javnega prava in njeno vključenost v celotni pravni sistem Republike Slovenije (Vlaj 2005: 31).

Glede na trenutno stanje lokalne samouprave na Slovenskem lahko ugotovimo, da do sedaj ni še nobena od naštetih sestavin dokončno uresničena. Pri tem ugotavljamo, da je še vedno dan prevelik poudarek teritorialnemu vidiku, premajhen pa funkcionalnemu, regionalnemu in finančnemu. Reforma lokalne samouprave se je zataknila predvsem zaradi ustanavljanja premajhnih občin, neupoštevanja načela subsidiarnosti, neracionalne in neučinkovite občinske uprave, neuresničevanja oblik neposrednega odločanja občanov ter prevelikega finančnega vpliva države na lokalno samoupravo (Vlaj 2004: 63).

⁹ Državni zbor je 1. oktobra 1996 sprejel Zakon o ratifikaciji Evropske listine lokalne samouprave (MELLS), ki je začela veljati 1. marca 1997. Ratifikacija te listine, ki je najpomembnejši mnogostranski dokument EU na področju lokalne samouprave, zahteva primerjavo Ustave in zakonodaje, ki ureja to področje, z listino.

4.1 Volitve članov občinskih svetov

Volitve predstavniškega organa lokalne skupnosti so bistvenega pomena za lokalno demokracijo. Prav tako kot pri državnih volitvah je tudi pri volitvah občinskih svetnikov potrebno upoštevati dejstvo, da gre za volitve predstavniškega telesa, ki predstavlja vse prebivalce občine (Grad 1998: 147). Temeljna načela za volitve predstavniškega telesa so vsebovana že v Zakonu o lokalni samoupravi,¹⁰ ki je matični zakon o lokalni samoupravi. Leta določa, da se občinski svet voli na podlagi splošne in enake volilne pravice z neposrednim, tajnim glasovanjem (ZLS-UPB1, 37. člen). Mandatna doba občinskih svetnikov traja štiri leta. Začne se s potekom mandatne dobe prejšnjih članov občinskega sveta, traja pa do prve seje novo izvoljenega sveta (ZLS-UPB1, 41. člen). Sicer pa volitve članov občinskega sveta podrobneje ureja Zakon o lokalnih volitvah,¹¹ ki določa, da ima volilno pravico vsak polnoleten državljan Republike Slovenije in sicer v občini, v kateri ima stalno prebivališče in kateremu ni bila odvzeta poslovna sposobnost. Aktivna in pasivna volilna pravica je priznana tudi državljanom drugih držav članic EU, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, pravico voliti pa imajo tudi tujci s stalnim prebivališčem v Sloveniji. Aktivno in pasivno volilno pravico za člane občinskega sveta – predstavnike narodne in romske skupnosti imajo pripadniki teh skupnosti, ki imajo volilno pravico (ZLV-UPB2, 5.–7. člen).

4.1.1 Volilni sistem

Volitve članov občinskega sveta potekajo tako po večinskem kot po proporcionalnem volilnem sistemu. Volilni sistem je v občinah odvisen od števila prebivalcev.¹² Člani

¹⁰ Uradni list Republike Slovenije (2005): *Zakon o lokalni samoupravi* (ZLS-UPB1), sprejet 4. oktobra 2005. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=2005100&dhid=78818> (5. junij 2007).

¹¹ Uradni list Republike Slovenije (2006): *Zakon o lokalnih volitvah* (ZLV-UPB2), sprejet 10. februarja 2006. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200622&dhid=81170> (5. junij 2007).

¹² 116. člen Zakona o lokalnih volitvah določa število članov občinskega sveta, ki se določi glede na število prebivalcev v občini, tako da občinski svet šteje naslednje število članov:

7 do 11 članov v občini z do 3.000 prebivalcev,

12 do 15 članov v občini z do 5.000 prebivalcev,

16 do 19 članov v občini z do 10.000 prebivalcev,

20 do 23 članov v občini z do 15.000 prebivalcev,

24 do 27 članov v občini z do 20.000 prebivalcev,

28 do 31 članov v občini z do 30.000 prebivalcev,

32 do 35 članov v občini s preko 30.000 prebivalcev,

občinskega sveta se volijo po večinskem načelu, če šteje občinski svet manj kot 12 članov. V primeru, da občinski svet šteje 12 ali več članov, se člane občinskega sveta voli po proporcionalnem volilnem sistemu. Člane občinskega sveta – pripadnike narodne in romske skupnosti se voli po večinskem volilnem sistemu (ZLV-UPB2, 9.-10. člen).

Večinske volitve se odvijajo po sistemu relativne večine oziroma enokrožnem volilnem sistemu. Pri večinskih volitvah volivec glasuje o posameznih kandidatih in sicer lahko glasuje za največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli. Izvoljeni so tisti kandidati, ki so dobili največje število glasov (ZLV-UPB2, 11. člen).

Za večinske volitve se občine praviloma razdelijo na volilne enote. V vsaki volilni enoti se voli en član občinskega sveta, omogočeno pa je tudi, da se v volilni enoti voli več članov občinskega sveta, vendar ne več kot trije (ZLV-UPB2, 21. člen). V najmanjših občinah, katerih občinski svet ne šteje več kot 7 članov, pa se lahko vsi člani občinskega sveta volijo v občini kot eni volilni enoti, kar pomeni, da se občina ne razdeli na volilne enote (ZLV-UPB2, 19. člen).

Proporcionalne volitve potekajo na podlagi delno zaprtih list kandidatov v volilnih enotah. Volivec lahko glasuje samo za eno listo kandidatov, pri tem pa mu je omogočeno, da na glasovnici označi kandidata, ki mu daje pri izvolitvi prednost pred ostalimi kandidati (preferenčni glas) (ZLV-UPB2, 13. člen). Pri proporcionalnem volilnem sistemu so izvoljeni kandidati po vrstnem redu na listi, razen v primeru, če je najmanj četrtina volivcev, ki je glasovala za listo kandidatov, oddala preferenčne glasove za posamezne kandidate z liste. V tem primeru so izvoljeni kandidati, ki so dobili največje število preferenčnih glasov, vendar pod pogojem, da število preferenčnih glasov za posameznega kandidata presega 10 odstotkov števila vseh glasov, oddanih za listo. Če po tem pravilu ni izvoljenih toliko kandidatov, kolikor mandatov pripada posamezni listi, se preostali mandati dodelijo kandidatom po vrstnem redu kandidatov na listi (ZLV-UPB2, 18. člen).

Volitve v proporcionalnem sistemu se praviloma odvijajo v občini kot eni volilni enoti, čeprav obstaja možnost, da se občina razdeli na več volilnih enot. V volilnih enotah se voli tako, da se voli en član občinskega sveta na približno enako število prebivalcev, vendar pa se v eni volilni enoti voli najmanj pet članov občinskega sveta (ZLV-UPB2, 22. člen).

36 do 45 članov v občini s preko 100.000 prebivalcev.

Delitev mandatov poteka nekoliko različno pri volitvah v eni in pri volitvah v več volilnih enotah. Temeljna formula, po kateri poteka pretvarjanje glasov v sedeže, je d'Hondtova formula, ki pa se včasih kombinira s formulo enostavnega količnika (Harejeva formula), na podlagi katere se delijo mandati v volilnih enotah. Če se člani občinskega sveta volijo v občini kot eni volilni enoti, se mandati dodelijo listam kandidatov po zaporedju najvišjih količnikov, ki se dobijo tako, da se število glasov za vsako listo kandidatov deli z vsemi števili od ena do števila članov občinskega sveta (d'Hondtov sistem). Z liste kandidatov je izvoljenih toliko kandidatov, kolikor mandatov je dobila lista. V primeru, da se člani občinskega sveta volijo v več volilnih enotah, pa se število mandatov, ki jih dobi posamezna lista v volilni enoti, ugotovi s količnikom, ki se izračuna tako, da se skupno število glasov, oddanih za vse liste kandidatov v volilni enoti, deli s številom članov občinskega sveta, ki se volijo v volilni enoti. S tem količnikom se deli število glasov za listo. Listi pripada toliko mandatov, kolikokrat je količnik vsebovan v številu glasov za listo (Harejeva formula). Mandati, ki niso bili razdeljeni v volilnih enotah, pa se razdelijo na ravni vse občine po d'Hondtovem sistemu (ZLV-UPB2, 14.-16. člen).

4.1.2 Kandidiranje

Način kandidiranja ni prepuščen prosti volji nosilcev te pravice, ampak ga predpisuje ZLV. Na volitvah lahko kandidirajo državljani Republike Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v volilni enoti, v kateri kandidirajo za člana občinskega sveta. Posameznik lahko kandidira le v eni volilni enoti in samo na eni listi kandidatov. Za vsako kandidaturo je potrebno pisno soglasje kandidata, ki je hkrati nepreklicno (ZLV-UPB2, 68.a-70. člen).

Kandidiranje pri večinskih volitvah je urejeno v skladu z načelom, da se te volitve praviloma odvijajo v volilnih enotah, v katerih se voli eden, največ pa trije člani občinskega sveta. Pri teh volitvah se v skladu z načeli večinskega sistema vlagajo posamične kandidature. Kandidate lahko določajo politične stranke ali volivci v volilni enoti. Politične stranke so pri postopku kandidiranja dokaj avtonomne, ZLV predpisuje le, da morajo pri določanju kandidatov sodelovati samo člani stranke, ki imajo stalno prebivališče v občini. Političnim strankam je omogočeno vlaganje kandidatur v vseh volilnih enotah in sicer lahko predlagajo toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti (ZLV-UPB2, 50.-51. člen). Kandidate lahko poleg političnih strank predlagajo tudi skupine volivcev v volilni enoti

s podpisovanjem. Potrebno število podpisov je najmanj 2% od števila volivcev v volilni enoti na dan razpisa volitev, vendar ne več kot 2.500 (ZLV-UPB2, 54. člen).

Kandidiranje pri proporcionalnih volitvah poteka po načelu, po katerem je lahko na listi kandidatov največ toliko kandidatov, kolikor članov občinskega sveta se voli v volilni enoti. Tudi pri proporcionalnih volitvah vlagajo kandidature politične stranke ali skupne volivcev s podpisovanjem (ZLV-UPB2, 65. člen). V skladu z odločbo Ustavnega sodišča¹³ lahko listo kandidatov v posamezni volilni enoti določi s podpisovanjem skupina najmanj petnajstih volivcev, ki imajo v volilni enoti stalno prebivališče.

4.1.3 Analiza rezultatov volitev občinskih svetnic

Lokalne volitve, ki so se odvijale 22. oktobra 2006, so bile že četrte demokratične volitve v samostojni Sloveniji. Potekale so v 210 občinah, med njimi tudi v 17 novoustanovljenih občinah, ki so bile oblikovane marca 2006, v skladu z *Zakonom o ustanovitvi občini ter o določitvi njihovih območij*¹⁴. Volitve članov in članic občinskih svetov so potekale tako po proporcionalnem kot po večinskem volilnem sistemu. Občin s proporcionalnim volilnim sistemom je 150, takih z večinskim volilnim sistemom pa 60. V novoustanovljenih občinah so volivci v 5 občinah volili po proporcionalnem volilnem sistemu, v 12 pa po večinskem volilnem sistemu.

Za lokalne volitve 2006 je, v primerjavi s prejšnjimi volitvami, stopilo v veljavo več novosti. Največ se jih nanaša na kandidiranje neodvisnih kandidatov in kandidatnih list. Najpomembnejša novost pa je uveljavitev t.i. sistema kvot oziroma določil, po katerih je na kandidatnih listah za občinske svete obvezna najmanj 20% zastopanost obeh spolov, s tem da

¹³ Ustavno sodišče Republike Slovenije (2006): *Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-I-49/06-30*, sprejeta dne 22. junija 2007. Dostopno na: <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/421cf47aod1c9e88c125719c0024b733> (5. junij 2007).

¹⁴ Uradni list Republike Slovenije (2006): *Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij* (ZUODNO-UPB1), sprejet 29. septembra 2006. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=2006108&dhid=85270> (5. junij 2007).

so na prvi polovici kandidatne liste kandidati razporejeni izmenično, tako da trije kandidati zaporedoma med seboj niso istega spola (ZLV-E¹⁵, 4. člen).

V analizo je bilo vključenih vseh 210 občin, ki sem jih razdelila na tri glavne skupine, in sicer mestne občine, druge občine s proporcionalnim volilnim sistemom in občine z večinskim volilnim sistemom. Pri analizi sem posebno pozornost namenila tudi 17 novoustanovljenim občinam, kjer so volivci in volivke na volitvah 2006 prvič izbirali svoje predstavnice in predstavnike v občinske svete. V analizo sem zajela vse registrirane politične stranke, neodvisne liste in neodvisne kandidate. Posebej sem izpostavila vseh 7 parlamentarnih strank, neodvisne kandidate in različne koalicije. Ostale neparlamentarne stranke in liste sem združila pod rubriko »ostale«. Vsi podatki, ki sem jih v analizi uporabila, so pridobljeni s strani Statističnega urada Republike Slovenije.

Ugotovitve - candidature:

V literaturi se vedno pogosteje omenja faza kandidiranja kot eden najpomembnejših dejavnikov, ki vpliva na izvolitvene možnosti žensk. V tej najzgodnejši fazi se namreč odloča o tem, v kolikšnem obsegu in na katerih mestih na kandidatnih listah se bodo ženske potegovale za volilne glasove. Z višanjem števila žensk na kandidatnih listah naj bi se povečevalo tudi število izvoljenih žensk v lokalnem predstavniškem telesu. Prav zato je pomembno, da si pogloblje pogledamo številčne podatke o številu ter deležu žensk na kandidatnih listah ter jih v nadaljevanju primerjamo s podatki o številu izvoljenih.

Na volitvah občinskih svetnikov leta 2006 se je v 210 občinah za 3.386 razpoložljivih položajev občinskega svetnika in svetnice potegovalo skupaj 26.721 kandidatov in kandidatk. Od tega 17.959 (67,2%) kandidatov in 8.762 (32,8%) kandidatk. Povprečno se je torej za eno svetniško mesto potegovalo nekaj manj kot 8 kandidatov in kandidatk.

Če analiziramo kandidatke po kandidatnih listah ugotovimo, da je številčno kandidiralo največ neodvisnih kandidatk - 1.716 (glej tabelo 4.1). Med parlamentarnimi strankami je največ kandidatk prispevala LDS (903), najmanj pa na SNS (261). Politične stranke so se seveda tudi medsebojno povezovale in tako so različne koalicije vložile 63 kandidatur žensk.

¹⁵ Državni zbor Republike Slovenije (2005): *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalnih volitvah* (ZLV-E), sprejet 15. julija 2005, v veljavi od 13. avgusta 2005. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=1018&vt=7&sm=k&q=zakon+o+lokalnih+volitvah&mandate=-&unid=sz/c12563a400338836c1257042002dbeba&showdoc=1> (25. maj 2007).

Med neparlamentarnimi strankami in listami velja izpostaviti le nekatere, ki so kandidirale največ žensk, to so: AS (307), SMS (293), Zeleni (148), SEG (147), GŽS (116) in ZZZP (105). Ostale neparlamentarne stranke in liste, ki jih izrecno ne omenjam, so v povprečju vložile skupno le nekaj več kot 18 kandidatur žensk in jim zato v nadaljevanju ne namenjam posebne vloge oziroma pozornosti.

Tabela 4.1: Število in delež (%) kandidatk za občinske svetnice po listah kandidatov glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija

	MESTNE OBČINE (proporcionalni volilni sistem)		DRUGE OBČINE S PROPORC. VOL. SISTEMOM		OBČINE Z VEČINSKIM VOL. SISTEMOM		SLOVENIJA	
	število	%	število	%	število	%	število	%
DeSUS	104	32,1	583	36,3	33	34,7	720	35,5
LDS	113	31,5	731	31,6	59	27,2	903	31,2
NSi	129	37	651	32,8	50	27	830	33
SDS	116	32,6	694	30,5	88	30,1	898	30,7
SLS	86	27	682	30,4	78	28,8	846	29,8
SNS	67	34	192	30,6	2	13,3	261	31,1
SD	126	35,1	676	32,3	51	32,7	853	32,7
NK	377	36,8	1.249	32	90	24,2	1.716	32,4
KOA	0	0	54	35,3	9	25,7	63	33,5
OSTALE	609	37,2	1.024	36,6	31	31,3	1.664	36,7
SKUPAJ	1.728	35	6.542	32,7	492	28,1	8.762	32,8

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Do relevantnejših in primerljivejših podatkov se dokopljemo, če si pobliže pogledamo podatke o deležu žensk na kandidatnih listah v primerjavi z deležem moških. Iz podatkov v tabeli 4.1 je razvidno, da se je za položaje občinskih svetnic na ravni države potegovalo 32,8% žensk. Deleži kandidatk na kandidatnih listah se med parlamentarnimi strankami gibljejo med 29,8% (SLS) in 35,5% (DeSUS). Delež neodvisnih kandidatk znaša 32,4%.

Če ločeno pogledamo še deleže kandidatk po mestnih in drugih »navadnih« občinah ugotovimo, da je absolutno gledano najvišji delež žensk kandidiral v mestnih občinah (35%), sledijo občine s proporcionalnim volilnim sistemom (32,7%), najnižji delež žensk je kandidiral v občinah z večinskim volilnim sistemom (28,1%). Delež žensk na kandidatnih listah skupno v vseh občinah s proporcionalnim volilnim sistemom znaša 33,1%. Ugotavljamo, da je v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom kandidiralo 5% več žensk kot v občinah z večinskim volilnim sistemom. Večja zastopanost kandidatk na kandidatnih

listah v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom je vsekakor posledica novele zakona o lokalnih volitvah, ki določa, da mora pripadati vsakemu od obeh spolov najmanj 20% kandidatur. Večina kandidatnih list je tako na lokalnih volitvah 2006 presegla 30 odstotni delež žensk. Vendar pa opazamo, da so v občinah z večinskim volilnim sistemom ti deleži v povprečju nekoliko nižji kot v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom.

V novoustanovljenih občinah je za 180 svetniških mest kandidiralo 1.067 kandidatov in kandidatk, med njimi 318 (29,8%) kandidatk in 749 (70,2%) kandidatov. V povprečju se je torej za položaj enega svetnika potegovalo skoraj 6 kandidatov in kandidatk.

V 5 novoustanovljenih občinah, v katerih se je volilo po proporcionalnem volilnem sistemu, se je za 69 mest potegovalo 553 kandidatov in kandidatk, med njimi 170 kandidatk (30,7%). V povprečju se je torej za položaj enega svetnika potegovalo nekaj več kot 8 kandidatov in kandidatk. V 12 novoustanovljenih občinah, v katerih je v uporabi večinski volilni sistem, pa se je za 111 položajev potegovalo 514 kandidatov in kandidatk, med njimi 148 (28,8%) kandidatk. V povprečju so se torej za položaj enega svetnika potegovali nekaj več kot 4 kandidati in kandidatke¹⁶. Tudi v novoustanovljenih občinah opazamo, da se nadaljuje trend višjega deleža žensk na kandidatnih listah v tistih občinah, v katerih je v uporabi proporcionalni volilni sistem.

Tabela 4.2: Število in delež (%) kandidatk za volitve narodne in romskih skupnosti, lokalne volitve 2006, Slovenija

ITALIJANSKA NS		MADŽARSKA NS		ROMSKA NS		SKUPAJ	
število	%	število	%	število	%	število	%
3	17,6	1	6,7	4	12,9	8	12,7

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Na kandidatnih listah za volitve občinskih svetnikov – predstavnikov narodnih in romske skupnosti je kandidiralo 12,7% kandidatk. Najvišji delež kandidatk je kandidiral za predstavnice italijanske narodne skupnosti (17,6%).

Številni avtorji poudarjajo, da naj bi bila ideološka usmerjenost strank eden izmed pokazateljev strankarske naklonjenosti vstopanju žensk v politiko. Tako naj bi bile leve ter levosredinske stranke bolj naklonjene vstopanju žensk v organe političnega odločanja kot pa

¹⁶ (Izračun je narejen na podlagi podatkov Statističnega urada Republike Slovenije).

desne in desnosredinske stranke. To naj bi prišlo do izraza predvsem pri številu kandidat, ki jih stranke kandidirajo na svojih listah. Če si pogledamo veljavnost te teze na primeru lokalnih volitev 2006, ugotovimo, da so deleži žensk tako pri levih in levosredinskih kot pri desnih in desnosredinskih strankah precej izenačeni in tako ne moremo z gotovostjo trditi, da so ene stranke bolj naklonjene ženskam, druge pa manj. Vendar pa ugotavljamo, da močnejše, zlasti parlamentarne stranke, na svojih listah kandidirajo več žensk kot šibkejše, zunaj parlamentarne stranke.

Ugotovitve – volilni izid:

V skladu s povečanjem števila občin se je na lokalnih volitvah 2006, v primerjavi s predhodnimi lokalnimi volitvami, povečalo tudi število članic in članov, izvoljenih v občinske svete. Tako je bilo na lokalnih volitvah 2006 v 210 občinah izvoljenih 3.386 občinskih svetnikov in svetnic, med njimi 728 (21,5%) občinskih svetnic. V povprečju to pomeni nekaj več kot tri svetnice na občino.

Tabela 4.3: Število in delež (%) izvoljenih občinskih svetnic glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija

	MESTNE OBČINE (proporcionalni volilni sistem)		DRUGE OBČINE S PROPORC. VOL. SISTEMOM		OBČINE Z VEČINSKIM VOL. SISTEMOM		SLOVENIJA	
	število	%	število	%	število	%	število	%
DeSUS	5	26,3	26	20,5	1	12,5	32	20,8
LDS	18	28,6	114	25,5	8	16,3	140	25
NSi	2	13,3	26	14,9	5	13,5	33	14,5
SDS	21	31,8	127	23,9	13	16,3	161	23,8
SLS	6	30	62	18,6	16	13,3	84	17,8
SNS	0	0	6	14,6	0	0	6	11,8
SD	21	32,3	82	27,8	3	11,5	106	27,5
NK	16	30,2	73	20,1	28	15,8	117	19,7
KOA	0	0	1	11,1	2	11,1	3	11,1
OSTALE	14	29,2	21	15,2	6	40	41	20,4
SKUPAJ	103	28,3	542	21,8	83	15,4	728	21,5

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Na ravni države (glej tabelo 4.3) je bilo največ svetnic izvoljenih iz vrst SDS (161), sledi LDS s 140 svetnicami, na tretjem mestu pa so neodvisne svetnice (117). Med neparlamentarnimi

strankami so volivci in volivke največ svetnic izvolili iz vrst SMS (11). Sicer pa se deleži svetnic na ravni države med parlamentarnimi strankami gibljejo med 11,8% (SNS) in 27,5% (SD).

Če ločeni primerjamo rezultate glede na mestne ter druge »navadne« občine, ugotovimo, da je bil najvišji delež svetnic izvoljen v mestnih občinah (28,3%), sledijo občine s proporcionalnim volilnim sistemom (21,8%) in, po pričakovanjih, občine z večinskim volilnim sistemom, v katerih je bil izvoljen najnižji delež svetnic (15,4%). Skupno pa je bilo v vseh občinah s proporcionalnim volilnim sistemom izvoljenih 22,7% svetnic. Absolutni poraženec lokalnih volitev 2006 med parlamentarnimi strankami je SNS, ki tako v mestnih svetih kot v občinah z večinskim volilnim sistemom nima nobene ženske.

V 17 novoustanovljenih občinah je bilo izvoljenih 20,6% svetnic. V občinah, v katerih se je volilo po proporcionalnem volilnem sistemu, je bilo izvoljenih 24,6% svetnic. Najvišji delež svetnic je bil izvoljen v občinski svet občine Poljčane (33,3%), najnižji pa v občini Straža (7,7%). V občinah z večinskim volilnim sistemom je bilo izvoljenih 18% svetnic. Najvišji delež svetnic je bil izvoljen v občini Mokronog-Trebelno (36,6%), v občini Sveta Trojica v Slovenskih Goricah pa v občinski svet niso izvolili nobene svetnice¹⁷. Trend nižjih deležev izvoljenih svetnic v občinah z večinskim volilnim sistemom se tako nadaljuje tudi v novoustanovljenih občinah.

Tabela 4.4: Število in delež (%) izvoljenih predstavnic narodnih in romske skupnosti, lokalne volitve 2006, Slovenija

ITALIJANSKA NS		MADŽARSKA NS		ROMSKA NS		SKUPAJ	
število	%	število	%	število	%	število	%
2	22,2	1	14,3	2	10,5	5	14,3

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Delež izvoljenih predstavnic narodnih in romske skupnosti (glej tabelo 4.4) znaša 14,3%. Najvišji delež med izvoljenimi so dosegle predstavnice italijanske narodnostne skupnosti (22,2%).

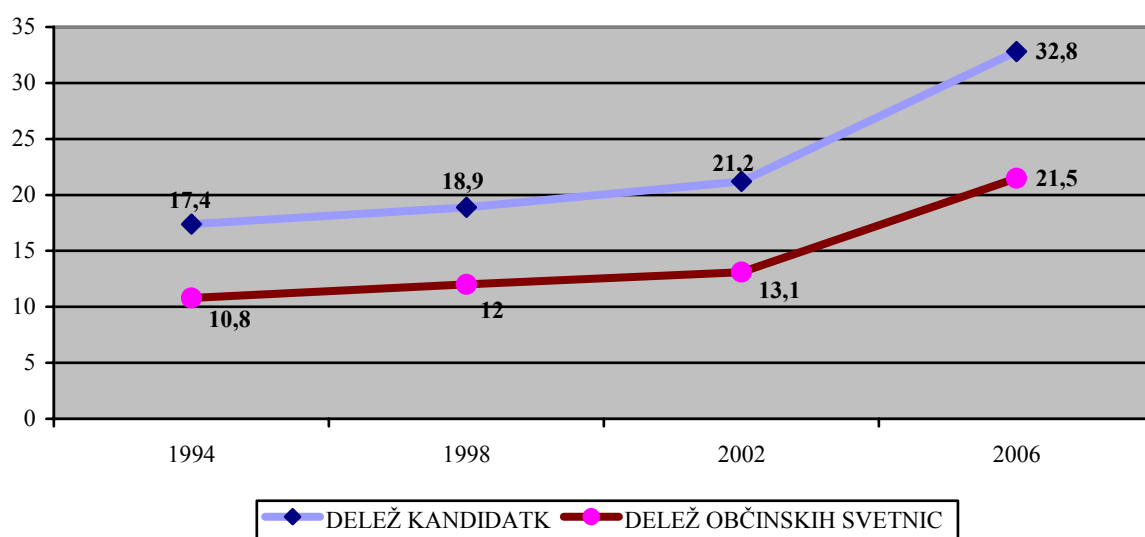
Iz opravljene raziskave je razvidno, da na lokalnih volitvah 2006 kar v 11 občinah volivci in volivke niso izvolili niti ene ženske, in sicer v občinah: Dornava, Gorišnica, Horjul, Jezersko,

¹⁷ (Izračun je narejen na podlagi podatkov Statističnega urada Republike Slovenije).

Kobilje, Kuzma, Loški Potok, Mirna Peč, Sodražica, Sveta Trojica v Slovenskih Goricah, Šalovci. Vsem tem občinam je skupno to, da se člane in članice občinskih svetov voli po večinskem volilnem sistemu. Učinek nove zakonodaje je viden pri občinah s proporcionalnim volilnim sistemom, saj med temi občinami ni take, ki v svojem občinskem svetu ne bi imela svetnice.

Skupne ugotovitve volilnih izidov so, da je procentualno največ svetnic izvoljenih v tistih občinah, kjer se voli po proporcionalnem volilnem sistemu. Tako lahko pritrdimo številnim avtorjem, da na izvolitvene možnosti žensk ugodneje vpliva proporcionalni volilni sistem.

Graf 4.1: Delež kandidatk in delež izvoljenih občinskih svetnic (%) po lokalnih volitvah 1994, 1998, 2002 in 2006, Slovenija

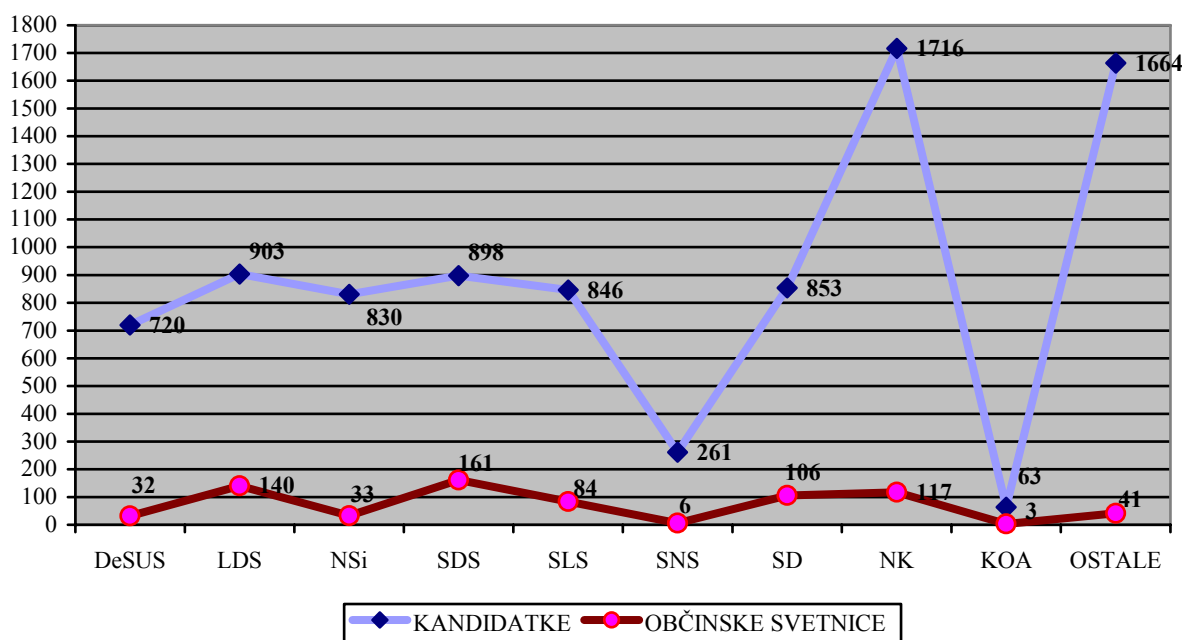
(Vir: povzeto po Kontelj 2007: 13)

V preučevanem obdobju opazimo stalen porast deleža kandidatk in izvoljenih svetnic. Na podlagi podatkov v grafu 4.1 lahko ugotovimo, da se višanje deleža kandidatk (na volitvah 1998 je kandidiralo 1,5% več kandidatk kot na volitvah 1994, leta 2002 je kandidiralo 2,3% več kandidatk kot na predhodnih volitvah in leta 2006 je kandidiralo 11,6% več kandidatk kot na volitvah 2002) ne odraža tudi v sorazmernem povišanju deleža izvoljenih svetnic (na volitvah 1998 je bil delež izvoljenih svetnic za 1,2% višji kot na volitvah leta 1994, na volitvah 2002 je bil višji za 1,1% ter na volitvah 2006 je bil delež izvoljenih svetnic višji za 8,4%). Vendar pa lahko že zaznamo pozitivne učinke uvedbe nove zakonodaje v delu, ki se nanaša na uvedbo t.i. ženskih kvot.

Ugotovitve – izvoljivost žensk:¹⁸

Iz podatkov v grafu 4.2 lahko razberemo močno nihanje med izvoljenimi svetnicami ter kandidatkami za občinske svetnice. Največji razkorak med krivuljama tako opazamo med neodvisnimi kandidatkami ter med ostalimi neparlamentarnimi strankami in listami. Krivulji se najbolj približata pri stranki SNS ter pri različnih koalicijah. Že na prvi pogled lahko opazimo, da se z višanjem števila kandidatk na kandidatnih listah viša tudi število izvoljenih svetnic, vendar pa je izvoljivost žensk zelo nizka.

Graf 4.2: Kandidatke za občinske svetnice in izvoljene članice občinskih svetov po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Za pridobitev relevantnejših podatkov si moramo natančneje ogledati podatke o izvoljivosti žensk. Iz zbirnih podatkov (glej tabelo 4.5) lahko razberemo, da je izvoljivost žensk zelo nizka. Na ravni države doseže le 8,3%. Pri analizi podatkov so nas nekoliko presenetili podatki o izvoljivosti žensk glede na tip občine. V nasprotju s pričakovanji je izvoljivost žensk najvišja v občinah z večinskim volilnim sistemom (16,9%). V »drugih« občinah s

¹⁸ Izvoljivost=število izvoljenih svetnic*100/število kandidatk na kandidatnih listah (povzeto po Fink-Hafner in Krašovec 2004: 118). Izračun je narejen na podlagi podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

proporcionalnim volilnim sistemom je izvoljivost žensk 8,3%, najslabše izvoljive pa so ženske v mestnih občinah (6%).

Na ravni države se izvoljivost žensk med parlamentarnimi strankami giblje med 2,3% (SNS) in 17,9% (SDS). Najverjetnejša razlaga slabšega rezultata v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom je, da je rezultat v končni fazi odvisen tudi od mesta na kandidatnih listah, ki ga ženske zasedajo.

Tabela 4.5: Izvoljivost kandidatk glede na tip občine/po strankah (%), lokalne volitve 2006, Slovenija

	MESTNE OBČINE (proporcionalni volilni sistem)	DRUGE OBČINE S PROPORC. VOL. SISTEMOM	OBČINE Z VEČ. VOL. SISTEMOM	SLOVENIJA
DeSUS	4,8	4,5	3	4,4
LDS	15,9	15,6	13,6	15,5
NSi	1,6	4	10	4
SDS	18,1	18,3	14,8	17,9
SLS	7	9,1	20,5	9,9
SNS	0	3,1	0	2,3
SD	16,7	12,1	5,9	12,4
NK	4,2	5,8	31,1	6,8
KOA	0	1,9	22,2	4,8
OSTALE	2,3	2,1	19,4	2,5
SKUPAJ	6	8,3	16,9	8,3

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Pri volitvah predstavnic narodnih in romske skupnosti (glej tabelo 4.6) ugotavljamo, da je izvoljivost žensk zelo visoka. Pri predstavnicah madžarske narodne skupnosti znaša 100%, kar pomeni, da so bile vse ženske, ki so kandidirale, tudi dejansko izvoljene.

Tabela 4.6: Izvoljivost predstavnic narodnih in romske skupnosti (%), lokalne volitve 2006, Slovenija

ITALIJANSKA NS	MADŽARSKA NS	ROMSKA NS	SKUPAJ
66,7	100	50	62,5

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

4.2 Županske volitve

Za oblikovanje organov občine so poleg volitev občinskih svetov pomembne tudi volitve županov. Le-te volijo volivci, ki imajo v občini stalno prebivališče, na neposrednih, tajnih volitvah. Mandatna doba župana traja štiri leta. Volitve županov so lahko redne ali nadomestne. Redne volitve razpiše predsednik državnega zbora Republike Slovenije, izvedejo pa se hkrati z rednimi volitvami v občinske svete. Nadomestne volitve se opravijo, če županu preneha mandat pred potekom mandatne dobe. Te volitve razpiše občinska volilna komisija (ZLV-UPB2, 104.-105. člen). Pravico voliti in biti voljen za župana ima vsak občan, ki ima volilno pravico pri volitvah v občinski svet (ZLV-UPB2, 103. člen).

4.2.1 Volilni sistem

Za volitve župana se uporablja dvokrožni absolutni večinski volilni sistem. Za župana je izvoljen kandidat, ki dobi večino veljavnih glasov volivcev. Če noben kandidat ne dobi večine glasov, se opravi drugi krog volitev in sicer med kandidatoma, ki sta dobila največ glasov v prvem krogu volitev. Drugi redni krog volitev razpiše republiška volilna komisija (ZLV-UPB2, 107. člen).

Ker gre za volitve individualnega organa, je volilni postopek enostavnejši kot pri volitvah članov občinskega sveta. Zato Zakon o lokalnih volitvah ureja samo najnujnejša vprašanja glede volitev župana, glede vsega drugega pa se smiselno uporabljajo določbe zakona o volitvah članov občinskega sveta. Organizacija in tehnika županskih volitev je v bistvu enaka kot pri volitvah članov občinskih svetov. Razlika je predvsem v tem, da se za županske volitve občina ne razdeli na volilne enote. Glasovanje se v celoti odvija po pravilih, ki veljajo za večinske volitve članov občinskega sveta. Enak je tudi postopek ugotavljanja volilnega izida (Grad 1998: 186-7).

4.2.2 Kandidiranje

Pri kandidacijskem postopku za volitve župana se smiselno uporabljajo določila ZLV, ki se nanašajo na postopek pri predlaganju kandidatov za člane občinskega sveta, ki se volijo po večinskem sistemu. Kandidate za župana lahko predlagajo politične stranke ali skupina volivcev s podpisovanjem. V skladu z odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-

I-49/06-30 je za vložitev kandidature za župana potrebno zbrati 2% podpisov volivcev, ki imajo stalno prebivališče v občini, vendar ne več kot 2.500.

4.2.3 Analiza rezultatov volitev županj

Ugotovitve – kandidature:

Županske volitve 2006 so se odvijale v 210 občinah sočasno z volitvami v občinske svete, 22. oktobra 2006. Drugi krog volitev je bil izveden 12. novembra 2006. Na lokalnih volitvah 2006 se je za 210 županskih položajev potegovalo 847 kandidatov, med njimi 91 (10,7%) žensk in 756 (89,3%) moških. Za eno župansko mesto so se tako v povprečju potegovali 4 kandidati. V drugem krogu se je za 72 prostih mest potegovalo 132 (91,7%) moških in 12 (8,3%) žensk.

Tabela 4.7: Število in delež (%) kandidatk za županje glede na tip občine/po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija

	MESTNE OBČINE		DRUGE OBČINE		SLOVENIJA	
	število	%	število	%	število	%
DeSUS	0	0	1	6,3	1	5,3
LDS	1	10	8	9,8	9	9,8
NSi	0	0	11	15,1	11	13,8
SDS	1	33,3	12	10,5	13	11,1
SLS	0	0	5	5,2	5	4,9
SNS	1	25	3	17,6	4	19
SD	2	22,2	14	16,9	16	17,4
NK	0	0	15	9,4	15	9
KOA	0	0	2	4,7	2	4,3
OSTALE	3	8,6	12	15,8	15	13,5
SKUPAJ	8	9,3	83	10,9	91	10,7

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Iz podatkov v tabeli 4.7 je razvidno, da je največ kandidatk za župansko pozicijo kandidiralo na listi SD (16), sledijo neodvisne kandidatke (15) in kandidatke SDS (13). Deleži kandidatk na kandidatnih listah se med parlamentarnimi strankami gibljejo med 4,9 % (SLS) in 19% (SNS).

V mestnih občinah se je za enajst županskih mesto potegovalo 8 (9,3%) žensk. Deleži kandidatke na kandidatnih listah parlamentarnih strank se gibljejo med 0% (DeSUS, NSi, SLS) in 33,3% (SDS).

Pri "navadnih" občinah pa se je za 199 županskih mest potegovalo 83 (10,9%) žensk. med njimi je bilo največ neodvisnih kandidatke (15). Deleži žensk med parlamentarnimi strankami se gibljejo med 5,2% (SLS) in 17,6% (SNS).

Ugotovitve – volilni izid:

Tabela 4.8: *Izvoljeni župani in županje glede na tip občine, lokalne volitve 2006, Slovenija*

	ŽUPANJE	ŽUPANI	SKUPAJ
MESTNE OBČINE	0	11	11
DRUGE OBČINE	7	192	199
SLOVENIJA	7	203	210

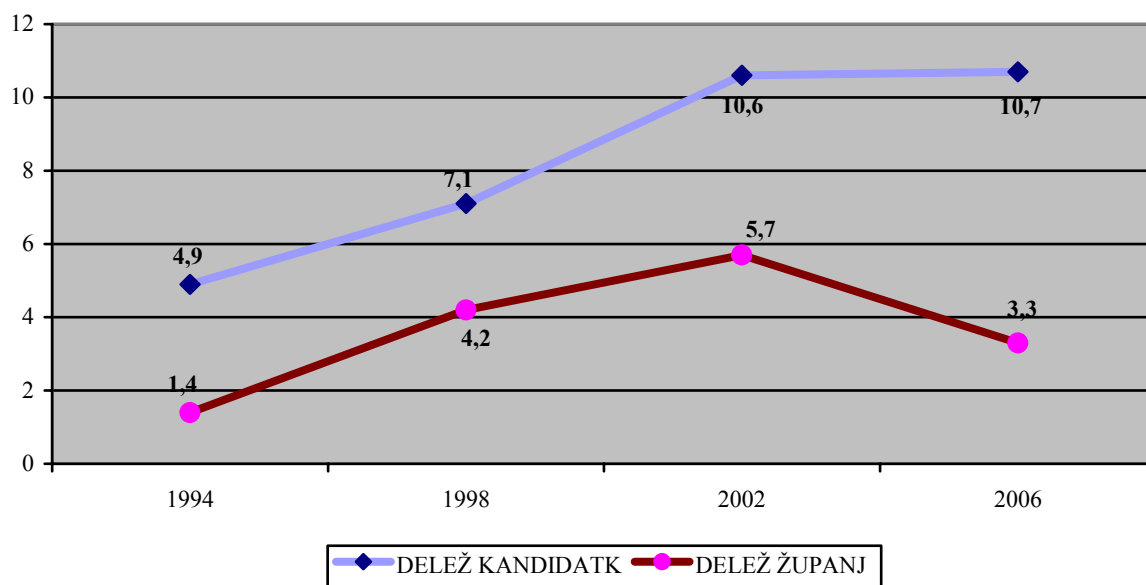
(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Še večja zastopljenost žensk kot pri volitvah v občinske svete se kaže v številu izvoljenih županj. V 210 občinah je bilo izvoljenih le 7 oziroma 3,3% županj. 3 županje so neodvisne, kar potrjuje, da je na lokalni ravni pomembnejša osebnost kandidata kot pa pripadnost politični stranki, 3 županje so bile izvoljene iz stranke SLS, 1 županjo so prispevale različne koalicije. V mestnih občinah volivci in volivke niso izvolili nobene županje.

V prvem krogu je bilo izvoljenih 138 županov in županj, med njimi 5 žensk. V drugem krogu so volivci in volivke izvolile 72 županov in županj, med njimi 2 ženski.

V preučevanem obdobju opazimo stalen porast deleža kandidatke (glej graf 4.3). Nekoliko bolj zaskrbljujoči pa so podatki o deležu izvoljenih županj. Tako opazimo, da se višanje deleža kandidatke (na volitvah 1998 je kandidiralo 2,2% več kandidatke kot na volitvah leta 1994, leta 2002 je kandidiralo 3,5% več kandidatke kot na predhodnih volitvah in leta 2006 je kandidiralo 0,1% več kandidatke kot na volitvah 2002) ne odraža tudi v sorazmernem povišanju deleža izvoljenih županj (na volitvah 1998 je bil delež izvoljenih županj za 2,8% višji kot na volitvah 1994, na volitvah 2002 je bil za 1,5% višji kot na prehodnih volitvah. Po zadnjih volitvah ugotavljamo, da se delež izvoljenih županj celo niža. Tako je bil delež izvoljenih županj na volitvah 2006 v primerjavi z volitvami 2002 nižji za 2,4%).

Graf 4.3: Delež kandidatk in delež izvoljenih županj (%) po lokalnih volitvah 1994, 1998, 2002 in 2006, Slovenija

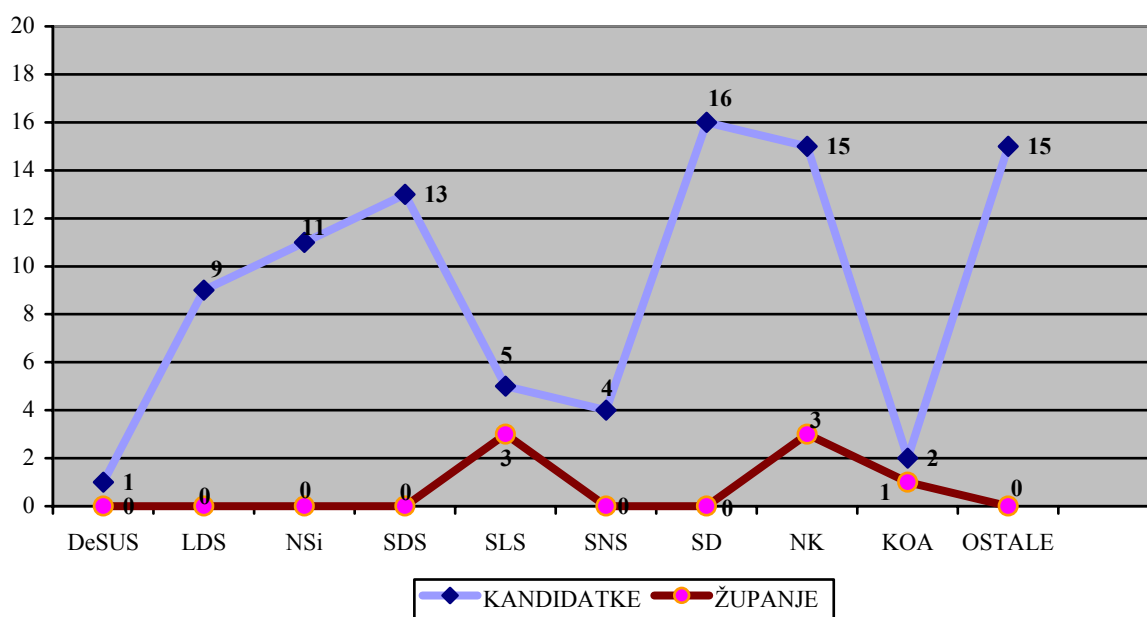
(Vir: povzeto po Kontelj 2007: 6)

Ugotovitve – izvoljivost žensk¹⁹:

Iz grafa 4.4 lahko razberemo močno nihanje med izvoljenimi županjami ter predlaganimi kandidatkami za županje. Največji razkorak med krivuljama opazamo pri stranki SD, neodvisnimi kandidati ter med ostalimi neparlamentarnimi strankami in listami. Še najbolj pa se krivulji približata pri SLS in različnih koalicijah. V nasprotju z volitvami v občinske svete, kjer smo opazili, da se z višanjem števila žensk na kandidatnih listah viša tudi število izvoljenih svetnic, pa pri županskih volitvah tega ne moremo trditi. Že na prvi pogled lahko opazimo, da je izvoljivost žensk zelo nizka, vendar pa si moramo za pridobitev relevantnejših rezultatov natančneje ogledati podatke o izvoljivosti žensk.

¹⁹ Izvoljivost=število izvoljenih županj*100/število kandidatk za županje (povzeto po Fink-Hafner in Krašovec 2004: 118). Izračun je narejen na podlagi podatkov Statističnega urada Republike Slovenije.

Graf 4.4: Kandidatke za županjo in izvoljene županje po strankah, lokalne volitve 2006, Slovenija

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

Iz tabele 4.9 lahko razberemo, da so ženske zelo slabo izvoljive. Na ravni države je izvoljivost žensk zelo nizka in absolutno gledano znaša 7,7%. Če upoštevamo izvoljivost po posameznih strankah, imajo izmed vseh izvoljenih županj najvišjo izvoljivost v stranki SLS (60%), najslabše pa so izvoljive neodvisne kandidatke (20%).

Izvoljivost žensk v drugem krogu znaša 6,7%. S tem podatkom lahko potrdimo tezo, da na izvoljivost žensk negativno vpliva tudi drugi krog glasovanja.

Tabela 4.9: Izvoljivost žensk glede na tip občine/po strankah (%), lokalne volitve 2006, Slovenija

	MESTNE OBČINE	DRUGE OBČINE	SLOVENIJA
SLS	0	60	60
NK	0	20	20
KOA	0	50	50
SKUPAJ	0	8,4	7,7

(Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2007)

5. ZAKLJUČEK

O političnih pravicah žensk nikakor ne moremo govoriti kot o samoumevni pridobitvi sodobnih demokracij. Za njihovo uresničitev so si ženske dolga stoletja vztrajno prizadevale. Prav zato se mi je zdelo pomembno, da na samem začetku diplomske naloge osvetlim nekatere najpomembnejše dogodke v zgodovini, ki so vplivali na uveljavljenost in emancipacijo žensk v političnem življenju. V začetku 20. stoletja so si ženske v večini evropskih držav izborile tako aktivno kot pasivno volilno pravico, vendar pa so kmalu spoznale, da jim to še zdaleč ne prinaša tudi enake zastopanosti v organih političnega odločanja. Čeprav je od pridobitve političnih pravic žensk preteklo že stoletje, so le-te še vedno, z izjemo nekaterih skandinavskih držav, podzastopane v političnih institucijah. Kateri so vzroki za takšno stanje, je bilo naslednje vprašanje, ki se mi je porajalo ob pisanju diplomske naloge. Zato sem obsežen del naloge posvetila dejavnikom, ki (ne)omogočajo večjo zastopanost žensk v političnih institucijah.

V Sloveniji sta splošna enakost in položaj žensk zagotovljena že z Ustavo in temeljnima zakonoma na področju enakih možnosti žensk in moških (Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja). Hkrati pa temelje postavljajo tudi nekateri temeljni mednarodni dokumenti Združenih narodov, Mednarodne organizacije dela in Sveta Evrope. Pomemben premik na področju političnih pravic žensk je bil storjen tudi pod vplivom Evropske unije v času pristopnih pogajanj, ko je bila Republika Slovenija primorana svojo nacionalno zakonodajo približati evropskemu pravnemu redu. Kljub temu pa ostaja politično življenje ena izmed aktivnosti sodobne slovenske družbe, kjer je stopnja sodelovanja in zastopanosti žensk najnižja. Priznajmo si, kar dokazujem tudi s podatki v diplomski nalogi, da kljub prizadevanjem za izboljšanje možnosti žensk ter kljub dejstvu, da Slovenke dosegajo višjo izobrazbeno stopnjo in usposobljenost, ostajajo po številu povsem nesorazmerno zastopane na vseh ravneh političnega sistema.

V diplomskem delu sem izhajala iz hipoteze, ki pravi, da je postopek kandidiranja, z ali brez selekcije, ključen dejavnik, ki (ne)omogoča večjo zastopanost žensk v voljenih lokalnih organih. Zastavljeno hipotezo sem preverjala na podlagi rezultatov lokalnih volitev 2006. Na podlagi opravljene analize sem prišla do zaključka, da zastavljene hipoteze ne morem potrditi. Obstajajo sicer določeni indici, ki nakazujejo na možnost, da je faza kandidiranja tista faza, ki omogoča oziroma preprečuje vstop ženskam v lokalne organe. Zlasti to opažamo pri volitvah

občinskih svetnikov, kjer je število izvoljenih žensk višje tam, kjer je več žensk tudi na kandidatnih listah. Tako je na lokalnih volitvah 2006 kandidiralo 32,8% žensk, od tega 28,1% v občinah z večinskim volilnim sistemom in 33,1% v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom. Volivci in volivke pa so izvolili 21,5% občinskih svetnic, pri čemer opazimo trend višjega deleža izvoljenih svetnic v občinah s proporcionalnim volilnim sistemom (22,7%) kot v občinah z večinskim sistemom (15,4%). Pri analizi sem nekoliko nepričakovano naletela na dvom o pozitivnih učinkih proporcionalnega volilnega sistema na izvolitvene možnosti žensk. Kljub temu, da so deleži žensk na kandidatnih listah višji v proporcionalnem volilnem sistemu, pa je izvoljivost žensk višja v občinah z večinskim volilnim sistemom. Zastavljene hipoteze pa nikakor ne morem potrditi na podlagi županskih volitev. Tu so namreč županje izvoljene povsem nesorazmerno z deležem na kandidatnih listah. Pri županskih volitvah opazimo, da je žensk že na kandidatnih listah le za odtonek (10,7%), še slabši pa so rezultati o deležu izvoljenih županj, ki dosega le 3,3%.

Učinek nove zakonodaje, ki določa, da morajo biti kandidatne liste sestavljene tako, da pripada vsakemu od obeh spolov najmanj 20% mest na kandidatnih listah, je viden pri občinah s proporcionalnim volilnim sistemom, saj med temi občinami ni take, ki v svojem občinskem svetu ne bi imela svetnice. Vendar pa menim, da je 20% zastopanost žensk na kandidatnih listah vsekakor prenizka, da bi ženske na volitvah lahko dosegale boljše rezultate.

Iz vsega povedanega lahko sklenemo, da za neuspeh žensk na lokalnih volitvah 2006 ne moremo »kriviti« izključno enega dejavnika, ampak bi bila za preučitev razlogov za tako stanje potrebna poglobljena politološka analiza, s katero bi lahko ugotovili, kateri dejavniki so pri tem odločilni ter kakšen je njihov dejanski vpliv. Za natančnejšo oceno razlogov za takšno stanje bi bilo zanimivo raziskati, kako visoko so bile ženske uvrščene na kandidatnih listah ter kakšne so bile njihove realne možnosti za izvolitev. Res je, da nova zakonodaja določa, da morajo biti v prvi polovici kandidatne liste kandidati razporejeni izmenično, tako da trije kandidati zaporedoma med seboj niso istega spola. Vendar pa bi zagotovo dobili drugačne rezultate, če bi bile ženske uvrščene vsaj na drugo, če ne celo na prvo mesto na kandidatni listi.

6. VIRI

Samostojne publikacije

1. Antić G., Milica (1998): *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
2. Boch, Gisela (2004): *Ženske v evropski zgodovini*. Ljubljana: Založba *cf.
3. Carroll, J. Susan (1994): *Women as candidates in American politics*. Bloomington, Indidanapolis: Indiana University Press.
4. Davis Howard, Rebecca (1997): *Women and power in parliamentary democracies. Cabinet appointments in Western Europe, 1968-1992*. Lincoln, London: University ob Nebraska Press.
5. Drnovšek, Marjan in Drago Bajt, ur. (1997): *Slovenska kronika XX. stoletja*. Ljubljana: Nova revija.
6. Engels, Friedrich (1884/1963): *Izvor družine, privatne lastnine in države*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
7. Grad, Franc (1992): *Novi volilni sistem z volilno zakonodajo*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti.
8. Grad, Franc (1998): *Lokalna demokracija: organizacija in volitve*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
9. Grafenauer, Božo (2000): *Lokalna samouprava na slovenskem. Teritorialno-organizacijske strukture*. Maribor: Pravna fakulteta.
10. Jalušič, Vlasta (1992): *Dokler se ne vmešajo ženske*. Ljubljana: Krt.
11. Jalušič, Vlasta in Milica G. Antić (2001): *Ženske-politike-možnosti. Perspektive politike enakih možnosti v srednji in vzhodni Evropi*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
12. Kaučič, Igor in Franc Grad (1999): *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
13. Kontelj, Martina (2007): *Lokalne volitve 1994-2006*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
14. Šmidovnik, Janez (1995): *Lokalna samouprava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
15. Vode, Angela (1998): *Spol in upor*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo RS.
16. Wollstonecraft, Mary (1993): *Zagovor pravic žensk*. Ljubljana: Krt.

Članki

17. Adam, Frane (1991): Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. *Družboslovne razprave* 8 (12), 102-17.
18. Antić G., Milica (1993): Ženske in politika. V Eva D. Bahovec (ur.): *Od ženskih študij k feministični teoriji*, 125-38. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, enota za časopisno-založniško dejavnost.
19. Antić G., Milica (1996): Ženske in volitve v Sloveniji. V Slavko Gaber (ur.): *Volilni sistemi*, 171-89. Ljubljana: Krtina.
20. Antić G., Milica (1999a): Pomen volilne pravice za ženske. V Milica G. Antić (ur.): *Naše žene volijo*, 12-9. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
21. Antić G., Milica (1999b): Slabosti obstoječe variante sistema sorazmernega predstavnštva z vidika izvoljivosti žensk. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 171-90. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
22. Antić G., Milica (2000): Ne-srečno razmerje: Strankarska politika in ženske v državah vzhodne Srednje Evrope. *Družboslovne razprave* 16 (34-35), 127-39.
23. Antić G., Milica (2004): Politične pravice in participacija žensk v politiki. V Vlasta Jalušič in Dean Zagorac (ur.): *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, 57-87. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.
24. Brezovšek, Marjan (2004): Proučevanje lokalne demokracije in zaznave Slovencev. V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, 9-20. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Brezovšek, Marjan in Miro Haček (2004): Značilnost kandidiranja na lokalni ravni. V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, 49-61. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Cerar, Miro (1999): Ženski in moški element v politiki. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 133-9. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
27. Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec (2000): Dejavniki strankarske podpore kandidatkam na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema. *Družboslovne razprave* 16 (34-35), 141-65.
28. Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec (2004): Vpliv volilnega sistema na delež žensk v nacionalnih in lokalnih predstavniških telesih v Sloveniji. V Marjan Brezovšek, Miro

- Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, 75-101. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Gortnar, Maruša in Tanja Salecl (2004): Pregled pravne ureditve v EU in Sloveniji na področju človekovih pravic žensk (ključne direktive in zakoni). V Vlasta Jalušič in Dean Zagorac (ur.): *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, 115-45. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.
 30. Haček, Miro (2004): Lokalne volitve zgolj kot indikator za parlamentarne? V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, 22-35. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 31. Haček, Miro (2005): Zgodovinski kontekst nastajanja občin na slovenskem. V Marjan Brezovšek in Miro Haček (ur.): *Lokalna demokracija II. Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, 43-67. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 32. Humer, Živa (2004): Tracing the Act on equal opportunities for women and men – the case of Slovenia. V Selma Sevenhuijsen in Alenka Švab (ur.): *The heart of the matter: the contribution of the ethic of care to social policy in some new EU member states*, 123-46. Ljubljana: Mirovni inštitut.
 33. Jalušič, Vlasta (1999): Zakaj je pomembno, da so ženske prisotne v parlamentu in drugih političnih institucijah? V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 51-62. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
 34. Jogan, Maca (1986): Ženske na poti od delne družinske do celostne družbene uveljavitve. V Maca Jogan, Jasna Fischer, Polonca Končar, Maja Košak, Tanja Rener, Katja Boh in Vida Milošević (ur.): *Ženske in diskriminacija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
 35. Jogan, Maca (1992): Politična kultura in seksizem. V Janez Stanič in Dušan Macura (ur.): *Demokracija in politična kultura*, 117-27. Ljubljana: Enajsta univerza.
 36. Kozmik, Vera (1994): Pojasnila o izvedbi anketiranja in prikaz rezultatov. V Vera Kozmik (ur.): *Ženske v političnih strankah*. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
 37. Kozmik, Vera (1999): Ob 55. obletnici volitev, na katerih so v Sloveniji prvič volile tudi ženske. V Milica G. Antić (ur.): *Naše žene volijo*, 102-8. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
 38. Krašovec, Alenka (1999): Vpliv okolij na prisotnost žensk v politiki. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 207-28. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

39. Krašovec, Alenka (2003): Mehanizma vzpostavitve lojalnosti v slovenskih parlamentarnih strankah. *Teorija in praksa* 40 (1), 74-89.
40. Krašovec, Alenka in Danica Fink-Hafner (2004): Politične izkušnje in volitve: posredna diskriminacija žensk. V Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec (ur.): *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, 75-101. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Kuhelj, Alenka (1999): Politična zastopanost žensk v državnih organih. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 63-81. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
42. Lešnik, Avgust (1999): Ohromljena (slovenska) demokracija. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 101-13. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
43. Lijphart, Arend (1996): Volilni sistemi: absolutna in relativna večina proti sorazmernemu predstavištvu. V Slavko Gaber (ur.): *Volilni sistemi*, 67-84. Ljubljana: Krtina.
44. Lovenduski, Joni (1993): Introduction: the Dynamics of Gender and Party. V Joni Lovenduski in Pippa Norris (ur.): *Gender and Party Politics*, 1-15. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
45. Lovenduski, Joni (1999): Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 29-49. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
46. Mravljak, Darinka (1999): Ženske v parlamentu. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 9-12. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
47. Rae, Douglas W. (1996): Volilni zakoni. V Slavko Gaber (ur.): *Volilni sistemi*, 37-66. Ljubljana: Krtina.
48. Repe, Božo (1999): Pomen prvih povojnih volitev in z njimi povezanih sprememb za žensko emancipacijo v Sloveniji. V Milica G. Antić (ur.): *Naše žene volijo*, 89-99. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
49. Ribičič, Ciril (1999): Volilni sistem in zastopanost žensk. V Milica G. Antić in Jasna Jeram (ur.): *Ženske, politika, demokracija. Za večjo prisotnost žensk v politiki*, 141-69. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

50. Strojjan, Tatjana (2005): Protidiskriminacijska zakonodaja in njeno izvajanje v Sloveniji. V Dean Zagorac (ur.): *Enakost in diskriminacija: sodobni izzivi za pravosodje*, 99-129. Ljubljana: Mirovni inštitut.
51. Toplak, Jurij (2003): Preferenčni glas in njegova uporaba v Sloveniji. *Lex Localis* 1 (2), 15-43.
52. Toplak, Jurij in Saša Zagorc (2006): Kandidiranje na lokalnih volitvah: Pomanjkanje demokratičnega občutka v ZLV-F. *Lex Localis* 4 (2), 91-109.
53. Verbič, Dušan (2004): Značilni mejniki razvoja lokalne samouprave v Republiki Sloveniji (1993-2003). *Lex Localis* 2 (3), 13-49.
54. Verginella, Marta (1999): Naše žene volijo. V Milica G. Antić (ur.): *Naše žene volijo*, 72-84. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
55. Vlaj, Stane (2004): Udeležba državljanov v lokalnem javnem življenju. V Ivan Hvala in Marjan Sedmak (ur.): *Politea: civilne razsežnosti politike*, 61-8. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
56. Vlaj, Stane (2005): Lokalna samouprava v Sloveniji: centralizem ali decentralizacija. V Marjan Brezovšek in Miro Haček (ur.): *Lokalna demokracija II. Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, 25-42. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Internetni viri

57. Državni zbor Republike Slovenije (2005): *Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005-2013* (ReNPEMZM), sprejeta 27. oktobra 2005, v veljavi od 10. novembra 2005. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=resolucija+o+nacionalnem+programu+za+enake+mo&c5%beensk+in+mo%c5%a1kih&mandate=1&unid=sa/c12565e2005e8311c12570a8002c581e> (25. maj 2007).
58. Državni zbor Republike Slovenije (1991): *Ustava Republike Slovenije* (URS), sprejeta 23. decembra 1991, v veljavi od 23. decembra 1991. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=1500&docid=28&showdoc=1> (25. maj 2007).
59. Državni zbor Republike Slovenije (2002): *Zakon o enakih možnostih žensk in moških* (ZEMŽM), sprejet 21. junija 2002, v veljavi od 20. julija 2002. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+enakih+mo%c5benostih+%+%C5%BEensk+in+mo%C5%A1kih&mandate=1&unid=SZ/C12563A400338836C1256BDF0031B3D5&showdoc=1> (25. maj 2007).

60. Državni zbor Republike Slovenije (2005): *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalnih volitvah* (ZLV-E), sprejet 15. julija 2005, v veljavi od 13. avgusta 2005. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=1018&vt=7&sm=k&q=zakon+o+lokalnih+volitvah&mandate=-1&unid=sz/c12563a400338836c1257042002dbeba&showdoc=1> (25. maj 2007).
61. Državni zbor Republike Slovenije (2004): *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja* (ZUNEO), sprejet 22. aprila 2004, v veljavi od 7. maja 2004. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+uresni%c4%8devanju+na%c4%8dela+enakega+obravnavanja&mandate=1&unid=sz/c12563a400338836c1256e7e004e53b1&showdoc=1> (25. maj 2007).
62. (internet 1) Urad za enake možnosti (n. d.): *O Uradu za enake možnosti*. Dostopno na: http://uem.gov.si/si/o_uradu_za_enake_moznosti/ (25. maj 2007).
63. Statistični urad Republike Slovenije (2007): *Podatki o volitvah v občinske svete*. Dostopno na: http://www.stat.si/pxweb/database/splosno/06_volitve/06566_lok_volitve/06590_vol_obc_sveti_2006/06590_vol_obc_sveti_2006.asp (09. junij 2007).
64. Statistični urad Republike Slovenije (2007): *Podatki o županskih volitvah*. Dostopno na: http://www.stat.si/pxweb/database/splosno/06_volitve/06566_lok_volitve/06589_zupan_vol_2006/06589_zupan_vol_2006.asp (09. junij 2007).
65. Uradni list Republike Slovenije (1997): *Amsterdamska pogodba*, podpisana 2. oktobra 1997 v Amsterdamu, v veljavi od 1. maja 1999. Dostopno na: http://www.uradni-list.si/priloge/RS_-2004-027-00024-MP~P015-0000.PDF (25. maj 2007).
66. Uradni list Republike Slovenije (2005): *Zakon o lokalni samoupravi* (ZLS-UPB1), sprejet 4. oktobra 2005. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=2005100&dhid=78818> (5. junij 2007).
67. Uradni list Republike Slovenije (2006): *Zakon o lokalnih volitvah* (ZLV-UPB2), sprejet 10. februarja 2006. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200622&dhid=81170> (5. junij 2007).
68. Uradni list Republike Slovenije (2006): *Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij* (ZUODNO-UPB1), sprejet 29. septembra 2006. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=2006108&dhid=85270> (5. junij 2007).
69. Ustavno sodišče Republike Slovenije (2006): *Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-I-49/06-30*, sprejeta dne 22. junija 2007. Dostopno na: <http://odlocitve.us-rs.si/ursr/us-odl.nsf/o/421cf47aod1c9e88c125719c0024b733> (5. junij 2007).